

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по класически и нови филологии, Катедра „Испанистика“
Докторска програма „Общо и сравнително езикознание“ – Прагматика на
текста (Обучение на английски език)

„Концептуалните метафори и прагматичният контекст
в политическите речи (на испански и португалски)“

Автореферат на докторската дисертация на Енрике Дореш
За присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в
професионално направление 2.1. Филология

Научен ръководител: Проф. д-р Милена Попова

София, 2023

Съдържание

Въведение.....	4
Първа глава. Теоретична рамка.....	10
1.1. Метафората в когнитивната лингвистика. Генезис, еволюция и основни идеи.....	10
1.2. Теория на концептуалната метафора. В търсене на значението.....	11
1.3. Прагматиката: от началото към когнитивната перспектива.....	13
1.4. Теорията на концептуалната метафора и прагматиката: точки на пресичане.....	17
Втора глава. Методология.....	20
2.1. Корпус.....	20
2.2. Изследователски въпроси и методи.....	21
Трета глава. Емпиричен анализ: официални речи при встъпване в длъжност на испански министър-председатели.....	28
3.1. Първите години на испанския преход към демокрация: речите на Адолфо Суарес, Леополдо Калво-Сотело и Фелипе Гонсалес (1982 г.)	28
3.2. Европейска интеграция и тероризъм: последните три речи на Фелипе Гонсалес при встъпването му в длъжност и възходът на Хосе Мария Аснар.....	30
3.3. Краят на т.нар. „меден месец“ от управлението на Аснар и двете електорални победи на на Сапатеро: първите официални речи на испанските премиери през XXI век при встъпването им в длъжност (2000 г., 2004 г. и 2008 г.).....	31
3.4. Преход и трансформация: епохата на строгите икономии в Испания през призмата на речите на Мариано Рахой и Педро Санчес при заемане на премиерския пост.....	33
Четвърта глава. Емпиричен анализ: официални речи при встъпване в длъжност на португалски министър-председатели.....	35
4.1. Преходът към демокрация след португалската революция от 1974 г.: встъпителните речи на премиерите в първите три конституционни правителства на Португалия.....	36
4.2. Пътят на Португалия към Европа: Речите на Мария де Лоурдеш Пинтасилго, Франсишко Са Карнейро и Франсишко Пинто Балсемао преди интеграцията в	

ЕИО.....	38
4.3. От годините на изобилие и просперитет към периода на строги икономии: встъпителните речи на премиерите на XVII, XIX, XX и XXII конституционни правителства.....	39
5. Заключение.....	42
6. Библиография.....	50

Въведение

Политическият дискурс представлява интердисциплинарно изследователско поле, в което езикът играе важна роля, свързана с въздействие, убеждаване и формиране на публичното възприятие. В рамките на това комплексно езиково функциониране се откроява употребата на концептуалните метафори. Последните индиректно моделират и влияят върху осмислянето на политическите събития и проблеми. Както констатира Дж. Лейкъф, те са нещо повече от обикновени реторически орнаменти; те формират фундамента на политическата комуникация, която изкусно се вплита в тъканта на политическия дискурс. В този смисъл, испанските и португалските политически речи се оказват недостатъчно изследвани, поради което възниква необходимост да се осъществи системно проучване на изграждането и структурирането на тези речи с помощта на концептуалните метафори и да се анализират задълбочено ролята, функциите и вътрешната логика на развитие на указаните метафори.

В настоящата дисертация се застъпва тезата, че подходът към набелязаните проблеми от позициите на прагматиката и открояването на ролята на контекста са от съществено значение за разкриването на сложните процеси, характерни за политическия дискурс. Фокусът на прагматиката върху изучаването на езика в действие, върху функционирането му в зависимост от комуникативния контекст дава възможност за едно по-прецизно осмисляне на езиковото функциониране в конкретната социалнополитическа обстановка в Испания и Португалия. Признавайки централното значение на контекста, това изследване се опитва да осветли ключовото въздействие на концептуалните метафори върху политическата комуникация, подчертавайки тяхната значимост за формирането на социалнополитическите наративи на Португалия и Испания.

В пресечната точка на политическия дискурс, концептуалните метафори и прагматичния контекст се откроява картина на взаимна обусловеност и сложно взаимодействие на отделните аспекти. В този контекст, за мен представлява особен интерес системното моделиране на подобно взаимодействие, като на преден план се извежда прагматичният потенциал на концептуални метафори в политическите речи на Испания и Португалия.

В същината си това изследване стъпва здраво върху Теорията на концептуалната метафора на Лейкъф, акцентираща върху ключовата роля на метафората за разбирането

за света. Анализът се основава и върху предложените от Т. ван Дейк теоретични постановки, свързани с дефинирането на контекста и влиянието му върху избора и интерпретацията на метафорите.

Обект на анализ в настоящото изследване са също така пресечните точки на прагматиката с други дисциплини, което позволява да се осмисли в дълбочина мултидисциплинарният подход към функционирането на езика в специфична социалнополитическа среда. Подобна мултидисциплинарна перспектива се оказва изключително адекватна за анализа на концептуалните метафори в политическия дискурс, в който е налице сложно взаимодействие между език, познание и социалнополитически контекст.

Тук е важно да се отчитат и постиженията на модерната лингвистична теория, в рамките на която се набелязва не само значително изместване на фокуса на лингвистичния анализ от структурата на езиковата система към функционирането ѝ в разнообразни комуникативни контексти, но и преход от чисто лингвистични към антропоцентрични интердисциплинарни подходи (Pорова 2022). Нещо повече, налице е засилен интерес към изследването на когнитивните измерения на езиковата употреба.

За целите на теоретичния и емпиричния анализ е необходимо да се фокусираме върху последните развития в областта на прагматиката и когнитивната лингвистика. Важно е да споменем, че, от една страна, тези дисциплини непрекъснато се развиват, поради което включват множество различни направления и концептуални подходи. От друга страна, между тях има редица точки на пресичане и припокриване, свързани с когнитивните репрезентации на различните типове знание на участниците в комуникацията (Pорова 2022).

Генезисът на самата прагматика и влиянието ѝ върху научната парадигма са свързани с подобни пресичания и припокривания на изследователските полета. Разположена на кръстопътя между такива дисциплини като семиотика, лингвистика, философия на езика и реторика, прагматиката не просто произлиза от тях, но и търпи непрестанно развитие посредством интердисциплинарни разширения (напр. правна лингвистика, литературна прагматика, интеркултурна прагматика, клинична прагматика) (Norrick & Iie 2018).

Това динамично изследователско поле закономерно привлича значителен академичен интерес и е предмет на анализ от различни теоретични перспективи, като същевременно се обогатява от приносите на различните дисциплини и изследователски подходи. Учените изследват взаимодействието на релевантните характеристики във

всяка дисциплина, отчитайки аспектите на припокриване и на взаимно допълване. В съвременната научна теория се набелязва преценка на границите и пресечените точки между прагматиката и сходни дисциплини, като резултатът от подобен подход е създаването на интегрални и холистични концепции.

Изграждането на концептуалната рамка на тази дисертация е свързано с целите, които определят насоките на теоретичния и емпиричния анализ. Логиката на изложение в това изследване е обусловена от ключовите изследователски проблеми, конкретизиращи основните цели. Първият се фокусира върху наличието на концептуални метафори в официалните речи на испанските и португалските премиери. В по-нататъшното изложение се преминава към анализа на конкретните примери на концептуални метафори, които формират фундамента на метафоричните изрази в споменатите вече речи.

На трето място, задълбоченото осмисляне на идентифицираните концептуални метафори е свързано с обосновката и конкретните обстоятелства, които могат да хвърлят светлина върху употребата им в корпуса от речи. Изследването на тънкостите на метафоричната употреба откроява необходимостта от анализ на стратегическите намерения, обуславящи използването на определени концептуални метафори. Обект на анализ са също така различията и сходствата между метафорите, използвани в речите на португалските и испанските министър-председатели.. Освен това, в диахронен план представлява интерес еволюцията и промяната на използваните метафори от страна на португалските и испанските премиери в различните исторически периоди. В този смисъл, на преден план се извежда влиянието на контекста при избора на концептуалните метафори, интерпретацията на функционирането им и целта на тяхната употреба.

Указаните задачи се оказват особено актуални с оглед на липсата на системно и задълбочено изследване на португалския и испанския политически дискурс от гледна точка на прагматиката и теорията на концептуалните метафори. Трябва да отбележим, че в научната литература съществуват теоретични разработки, посветени на различни типове политическа комуникация. Пример за това е предложението от Дж. Чартърис-Блек за подробен анализ на политическите послания и програми на консерваторите и лейбъристите. Но специфичните особености на испанската и португалската политическа реторика досега не са били обект на теоретичен анализ.

Тази дисертация цели да насочи вниманието към стратегическия потенциал на концептуалните метафори, да открие ролята им в процеса на убеждаване и манипулация в политическия дискурс, като същевременно анализира и взаимодействието им с

контекста при изграждането на съответните езикови стратегии. Осъществяването на тези задачи предполага педантично картографиране на концептуалните метафори в испанския и португалския политически дискурс въз основа на сложното взаимодействие между комуникативно намерение и мотивация, от една страна, и параметрите на контекста, от друга. Указаното взаимодействие обуславя и моделира съответния лингвистичен избор и функционирането на концептуалните метафори.

В съответствие с поставените цели и задачи текстът на дисертацията е структуриран по следния начин: въведение, четири глави, заключение и библиография. Първа глава е озаглавена „Теоретична рамка“ и предлага анализ на теоретичното ядро на това изследване; Втора глава е озаглавена „Методология“ и включва описание на методите, изследователските въпроси и корпуса на изследването; Трета глава е под заглавие „Емпиричен анализ: официални речи при въспване в длъжност на испански министър-председатели“. Четвърта глава е озаглавена „Емпиричен анализ: официални речи при въспване в длъжност на португалски министър-председатели“; последната част е посветена на изведените от анализа „Заклучения“.

В Глава 1 теоретичната рамка е организирана в четири семантични блока, като всеки от тях представлява ключов аспект от теоретичната база на изследването. Разделът „Метафората в когнитивната лингвистика: генезис, еволюция и основни идеи“ се опитва да проследи в диахронен план генезиса, еволюцията и взаимосвързаните идеи, които допринасят за осмислянето на понятието за метафора.

Разделът „Теория на концептуалната метафора: в търсене на значението“ разглежда метафората в контекста на развитието на когнитивната лингвистик, като откроява различни аспекти на функционалната ѝ семантика въз основа на сложното ѝ взаимодействие с езика и познанието. Отделено е внимание на езиковата категоризацията и прототипите, които са важна част от осмислянето на когнитивната основа на метафората.

Следващият сегмент е озаглавен „Прагматиката: от началото към когнитивната перспектива“ и предлага обща идея за указаната дисциплина, фокусирайки се върху теоретичните концепции и идеите на такива видни учени като Л. Витгенщайн (Wittgenstein 2009), Дж. Остин (Austin 1962) и Дж. Сърл (Searle 1979), както и върху ролята им за формирането на Теорията за речевите актове – теория, която впоследствие дава възможност за интерпретация на политическия дискурс като комуникативно действие.

По-нататък този раздел включва анализ на Принципа на комуникативното

сътрудничество на Х. П. Грайс, теорията на релевантността на Д. Спърбър и Д. Уилсън, теорията на учтивостта на Дж. Лийч, П. Браун и С. Левинсън, както и теорията на аргументацията на Ж.К. Анскомбър и О. Дюкро. Разделът завършва с идеите на Т. ван Дейк относно ролята на дискурса, контекста и фоновите знания при функционирането на езиковите единици.

И накрая, четвъртият семантичен блок от теоретичната рамка е озаглавен “Теорията на концептуалната метафора (ТКМ) и прагматиката: точки на пресичане“. В него се изследва динамичното взаимодействие между концептуалната метафора и политическия дискурс, анализират се пресечните точки и общите изследователски полета между политическия дискурс и идеологията, между прагматиката и реториката.

Теоретичната глава очертава концептуалните рамки на изследването и теоретичната основа, която обуславя методологията и спецификата на анализа в емпиричните глави. Целта е да се открие сложното взаимодействие между различните дисциплини и изследователски подходи при изучаването на особеностите на функционирането на метафората в политическия дискурс.

Втората глава на дисертацията е със заглавие „Методология“ и обосновава избора на емпиричния материал и спецификата на изследователските методи. Първият подраздел на тази глава обхваща описание на изследователския корпус, който включва официални политически речи, селектирани за целите на изследването: десет (10) на португалски премиери и тринадесет (13) на испански министър-председатели от церемонията при встъпването им в длъжност. Всички те са от периода след учредяването на конституционна държава в Португалия и Испания.

Вторият подраздел съдържа описание на обуславящи качествения анализ изследователски въпроси и методи. Вниманието се фокусира върху холистичния характер на епистемологичния подход към набелязаната проблематика, в който се използват теоретични постановки от различни дисциплини: прагматика, реторика, критически анализ на метафорите (КАМ). Подобен многоаспектен подход позволява да се идентифицират и интерпретират адекватно концептуалните метафори, да се осмислят в дълбочина целите на употребата им в зависимост от конкретния социалнополитически контекст. Последният подраздел на тази глава дефинира и прецизира основните понятия, свързани с ТКМ, КАМ и прагматиката, които ще бъдат използвани в емпиричния анализ на конкретните речи.

Третата глава е под заглавие „Емпиричен анализ: официални речи при встъпване в длъжност на испански министър-председатели“. и е посветена на емпиричния анализ

на корпуса от испански речи, групирани в отделни периоди. Анализът започва с периода, озаглавен „Първите години на испанския преход към демокрация: речите на Адолфо Суарес, Леополдо Калво-Сотело и Фелипе Гонсалес (1982 г.)“. Следващият хронологичен период е дефиниран като „Европейска интеграция и тероризъм: последните три речи на Фелипе Гонсалес при встъпването му в длъжност и възходът на Хосе Мария Аснар“. Следва разделът „Краят на т.нар. „меден месец“ от управлението на Аснар и двете електорални победи на Сапатеро: първите официални речи на испанските премиери през XXI век при встъпването им в длъжност (2000 г., 2004 г. и 2008 г.). Последният исторически период носи названието „Преход и трансформация: епохата на строгите икономии в Испания през призмата на речите на Мариано Рахой и Педро Санчес при заемане на премиерския пост“ и съдържа анализа на двете речи на Мариано Рахой и речта на Педро Санчес през 2020 г.

Емпиричният анализ продължава в Глава 4, която е посветена на емпиричния анализ на португалските встъпителни речи и използва същата структурна организация, като групира речите според исторически периоди. Първият период е обозначен като „Преходът към демокрация след португалската революция от 1974 г.: встъпителните речи на премиерите в първите три конституционни правителства на Португалия, а именно Марио Соареш на първите две и Алфредо Нобре да Коша на третото конституционно управление на страната. Емпиричният анализ продължава с “Пътят на Португалия към Европа: Речите на Мария де Лоурдеш Пинтасилго, Франсишко Са Карнейро и Франсишко Пинто Балсемао преди интеграцията в ЕИО“. Последният исторически период е представен в раздела „От годините на изобилие и просперитет към периода на строги икономии: встъпителните речи на премиерите на XVII, XIX, XX и XXII конституционни правителства“ и анализира встъпителните речи на първото правителство на Жозе Сократеш, двете правителства на Педро Пасош Коельо и речта на Антонио Коша при встъпването в длъжност като премиер на XXII конституционно правителство на Португалия.

В последната част на дисертацията, посветена на заключенията, се осъществява цялостен синтез и критическо осмисляне на сложното взаимодействие между различните теории, свързани с изследването на концептуалните метафори: когнитивна лингвистика, прагматика, ТКМ, КАМ и др. Въз основа на резултатите от теоретичния и емпиричния анализ на политическия дискурс в Испания и Португалия се извеждат основните изводи и приносни моменти, очертават се насоките за бъдещи изследвания.

Възприетият холистичен, интегрален и многоаспектен подход към набеязаната

проблематика, открояването на пресечните точки между различните дисциплини позволяват да се изследват задълбочено различни аспекти от функционирането на концептуалните метафори, да се анализира взаимната обусловеност на текста и прагматичния контекст, да се открие ролята на езика при осмислянето на идеологическите нагласи и политическите реалности в Испания и Португалия.

Първа глава. Теоретична рамка

1.1. Метафората в когнитивната лингвистика. Генезис, еволюция и основни идеи

Теоретичната глава на дисертацията започва с анализ на генезиса и еволюцията на Когнитивната лингвистика (КЛ), която възниква като реакция на неудовлетвореността от формалните лингвистични подходи, по-конкретно от Генеративната граматика на Н. Чомски. КЛ отхвърля автономността на езика и изследва когнитивните измерения на метафората, за да открие взаимоотношението между метафора, познание и мисъл.

Осмислянето на метафората като концептуален и когнитивен феномен започва от нейните корени в творчеството на Аристотел и минава през различните етапи на еволюцията ѝ през XX век. В рамките на КЛ се оспорват традиционните лингвистични възгледи, според които метафората се ограничава до литературния или поетичния изказ. Функционирането ѝ се разглежда като неразделна част от всекидневния живот. Метафората е лингвистично средство, свързано с преноса на свойства между различни понятия. Лейкф и Джонсън въвеждат понятието за концептуална метафора (Lakoff & Johnson 2003), която играе ключова роля в когнитивните процеси, улеснява осмислянето на абстрактните понятия, влияе върху езиковите структури. Метафорите, които често остават незабелязани, оформят възприятията ни и познанието за света, превръщат се в същностна част от общуването и представянето на абстрактните идеи.

В рамките на КЛ метафората и метонимията се разглеждат като когнитивни инструменти и концептуални феномени. Вниманието се фокусира и върху пресечните точки и взаимодействието на КЛ с другите когнитивни науки, както и върху взаимното им обогатяване в процеса на изучаване на когнитивната основа на езика и човешкото познание.

По същата причина се отделя внимание и на основополагащата роля на категоризацията и прототипите в КЛ в противовес на традиционния възглед за езика като

автономна система. Категоризацията се дефинира като когнитивен процес на идентифициране, класифициране и назоваване на обекти в рамките на една и съща категория. В КЛ се застъпва тезата, че лингвистичната категоризация разчита на прототипи – мисловни репрезентации, които са типични и представителни за обектите в дадена категория. По този въпрос теорията на прототипите и категоризацията на базово ниво, която води началото си от изследванията на Е. Рош, противоречи на класическата или логическа концепция за категоризацията, като насочва вниманието нкъм обективно необходимите и достатъчни условия. Няколко ключови автори проправят пътя за новаторската работа на Рош – сред тях Л. Витгенщайн (Wittgenstein 2009), Дж. Л. Остин (Austin 1962), Л. Заде (Zadeh 1965), Б. Берлин (Berlin 1969, 1973), П. Кей (Kay 1969), Р. Браун (Brown 1958) и П. Екман (Ekman 1977).

Разбира се, експерименталните парадигми на Рош (Rosch 1975), които изследват прякото оценяване, времето за реакция, производството на примери, асиметрията при обобщаването и семейните сходства, осигуряват емпирична подкрепа на теорията. Тези експерименти разкриват, че категориите имат различни степени на принадлежност, размити граници и централни членове.

Интерпретациите на откритията на Рош в рамките на КЛ открояват различни възгледи. Дж. Лейкъф предлага идеята за идеализираните когнитивни модели като основа на категориите и прототипните ефекти. Лейкъф твърди, че прототипите се основават на когнитивните модели, като оказват въздействие върху градацията и организацията на категориите.

От друга страна, Д. Герартс (Geeraerts 2016) идентифицира четири основни характеристики на прототипичността: недефинируемост чрез един единствен набор от определящи признаци, структура на семейно сходство, градация на категориалните признаци сред членовете и размити граници. Герартс критикува експерименталния характер на категориите на Лейкъф, като твърди, че прототипните категории трябва да се изучават в контекста на опита, и добавя, че прототипността е понятие, обхващащо различни явления, характеристики или ефекти.

Независимо от дебатите относно интерпретациите, значението и легитимността на понятието за прототипи в КЛ остават неоспорими и продължават да формират основата на дисциплината, разбирането за езика и познанието.

1.2. Теория на концептуалната метафора. В търсене на значението

Вторият семантичен блок на теоретичната рамка се състои от обзор на Теорията на концептуалната метафора (ТКМ). Вниманието се насочва към релевантността и актуалността на понятието за рамкиране в анализа на политическия дискурс, импликациите, критиките и последните разработки..

Въведена в основополагащия труд „Метафорите, с които живеем“ (Lakoff & Johnson 2003), ТКМ постулира, че концептуалните системи са метафорична по своята същност и оказват влияние върху езика, мисленето и категоризацията. Теорията разграничава лингвистичните метафори и концептуалните метафори, дефинирайки втората група като систематичен набор от съответствия между абстрактни и конкретни области. Макар първичните метафори да се смятат за универсални и да се усвояват несъзнателно, основавайки се както на сходство, така и на опит, ТКМ отчита културните влияния върху метафоричното изразяване. Последните изследвания отчитат и ролята на контекста при оформянето на метафорите, което води до по-задълбочено осмисляне на креативността при метафоричните преноси.

В дисертацията е представена накратко и концепцията на Ч. Филмор за фреймовата семантика (Fillmore 1982), според която разбирането на значението на отделна дума изисква достъп до целия „фрейм“ (семантична рамка) на информацията, свързана с тази дума. Филмор определя „фрейма“ като система от взаимосвързани понятия, илюстрирайки го с примери като например значението на глагола „продавам“, чието осмисляне изисква знания за търговската дейност и обмен. Това енциклопедично знание, обозначено от Филмор като интерпретативен фрейм, е съзвучно с подхода на КЛ, свързан с изключването на истинността като съществено условие за дефинирането на значението.

Макар и да се разминават в определени детайли, Дж. Лейкф и Р. Ланакър (Langacker 1987) постигат съгласие относно енциклопедичния възглед за семантиката, отхвърляйки обективистичните подходи. Лейкф въвежда понятието за семантични рамки и допуска, че метафорите функционират в интерпретативни рамки. Дори критици като С. Пинкър (Pinker 2007) признават ролята на контекста за разбирането на метафорите. Рамкирането – понятие от психологията – влияе на мисленето, проектирайки интерпретативни рамки върху преживяванията.

Що се отнася до следствията от ТКМ, тази теория оспорва традиционните възгледи на лингвистиката и когнитивната наука, като Лейкф застъпва тезата за т.нар. „емпиричен реализъм“, твърдейки, че човешкото съзнание има телесна и биологична основа. ТКМ критикува обективизма и субективизма, като акцентира върху факта, че

истината е относителна спрямо концептуалната система на човека, тъй като последната се базира на опита и културата.

Независимо от всеобщото признание, ТКМ се сблъсква и с критици. В. Хейзър (Haser 2005) твърди, че Лейкф и Джонсън опростяват метафорите като когнитивни стратегии, и посочва проблеми с такива явления като комбинирание, невронни връзки, кръговост и универсалност на метафорите. А някои критици изискват повече емпирични доказателства за основополагащите концептуални метафори.

В рамките на теоретичната глава се анализират накратко и последните разработки в областта на ТКМ, включително Невронната теория на метафората (НТМ), която свързва метафорите с мозъчни процеси. НТМ запазва основополагащите тези на ТКМ, но ги анализира в контекста на последните постижения на невробиологията. Изследва се метафоричността на когнитивните процеси, като се подчертава физиологичната основа на концептуалната метафора.

Теоретичният анализ в този семантичен блок се фокусира и върху сравненията между ТКМ и Теорията на концептуалната интеграция (Blending Theory), разкривайки общите им черти и различията им. Независимо от това, че и двете разглеждат метафората като концептуално явление, те се различават по отношение на трактовката на ориентацията на метафората и ролята на концептуалната интеграция. Трябва да отбележим, че теоретичните постановки на ТКМ се оказват по-адекватни за целите на това изследване, тъй като анализират повтарящи се модели на метафорична употреба и се фокусират върху стабилни структури на знанието, което представлява солидна рамка за систематичен анализ.

1.3. Прагматика: от началото към когнитивната перспектива

Третият семантичен блок на теоретичната рамка е посветен на еволюцията на дисциплината прагматика и на постепенната ѝ ориентация към когнитивните измерения на комуникацията. Изследването започва с Теорията на речевите актове на Сърл, която надгражда идеите на Витгенщайн и Остин, в частност трихотомията на Остин на речевите актове (локутивен, илокутивен, перлокутивен) (Austin 1982). Принципът на комуникативното сътрудничество на Грайс (Grice 1995) и доразвиващите го максими се концентрират върху идеите за истинност, информативност, релевантност и яснота. Анализът продължава с теорията на аргументацията на Анскомбр и Дюкро (Anscombe & Ducrot 1994) и теорията на релевантността на Спърбър и Уилсън (Sperber & Wilson

1986). Последната е с фокус върху инференциалния модел на общуване.

Вниманието се насочва и към теорията на учтивостта с фокус върху междуличностните комуникативните стратегии. В по-нататъшното изложение се анализират идеите на ван Дейк относно критическия анализ на дискурса и взаимодействието между дискурс, контекст и знание. За да илюстрирам релеванността на избраната в дисертацията проблематика, представям и концепцията на Мария Виктория Ескандел Видал (Vidal 2006) за прагматиката като изследване на езиковите принципи, регулиращи комуникацията, включително такива параметри на комуникативната ситуация като комуникативна интенция, прагматична информация и социална дистанция.

В раздела, посветен на Теорията на речевите актове, се осмислят приносите на Витгенщайн, Остин и Сърл, като акцентът пада върху разграничението на Остин между констативни и перформативни изкази, анализа на триадата от локутивни, илокутивни и перлокутивни актове, както и върху таксономията на Сърл, която усъвършенства класификацията на Остин и насочва вниманието към илокутивната сила на изказа и посоката на съответствие между изказ и действителност (direction of fit).

Принципът на комуникативното сътрудничество на Грайс (Grice 1995) и Теорията на релеванността на Спърбър и Уилсън, която се опира на работата на Грайс, се въвеждат във връзка с индиректното предаване на информация, с дискурсивните импликатури и съотношението между имплицитната и експлицитната информация в информационния обмен на участниците в комуникацията.

В рамките на Теорията на учтивостта, формулирана от учени като Дж. Лийч (Leech 1983), П. Браун и С. Левинсън (Brown & Levinson 1987), се анализира решаващата й роля за разбирането на сложната динамика на интерличностната комуникация. Допълвайки Принципа на комуникативно сътрудничество на Грайс, Лийч въвежда Принципа на учтивостта, съдържащ максими на учтивост, и осъществява класификация на речевите актове въз основа на критериите за „вреда-полза“ спрямо участниците в общуването (Leech 1983).

Браун и Левинсън разширяват Теорията на учтивостта (Brown & Levinson 1987) с въвеждането на понятията за положителен и отрицателен публичен образ. Позитивната учтивост включва съобразяване с желанията на събеседника, докато негативната учтивост гарантира свободата му на действие. Авторите предлагат лингвистични стратегии за тези типове учтивост, като положителната учтивост се основава на търсене на съгласие и солидарност, докато отрицателната учтивост предполага индиректна

реализация на речевия акт и минимизиране на навлизането в личното пространство на събеседника.. Стратегиите се отличават по степента на откритост и директност при осъществяването на комуникативните цели.

Паралелно с Теорията на учтивостта, Теорията на аргументацията в концепцията на Анскомбр и Дюкро (Anscombe & Ducrot 1984), която се появява в средата на 70-те години на XX век, отхвърля представата за езика просто като репрезентация и го разглежда като дейност. Централно място в тази теория заема вътрешната аргументативна ориентация на изказванията, която влияе върху динамиката на дискурса. Въвеждането на понятия като топос и радикална аргументативност подчертават отсъствието на чисто информативни изречения.

Включването на посочените теории дава възможност за едно по-детайлно разбиране за динамиката на комуникацията. Конкретно Теорията на аргументацията обогатява прагматичната теория, като изтъква централното място на лексикалния подбор в комуникацията и дълбокото му влияние върху когнитивните репрезентации.

В последната част на посветения на прагматиката семантичен блок представям възгледите на ван Дейк за съотношението между дискурс, контекст и знание, като обръщам специално внимание върху интердисциплинарния характер на анализа на дискурса, който се осмисля не просто като метод, а като интердисциплинарна област, която интегрира количествени и качествени инструменти с традиционни лингвистични анализи.

Критическият анализ на дискурса (КАД) на ван Дейк се фокусира върху злоупотребата с власт и съпротивата срещу господството. Според учения КАД изследва социалните проблеми въз основа на дискурсивния характер на властовите отношения, които оформят обществото и културата. В тази теоретична рамка речта изпълнява идеологическа функция и е исторически ситуирана, като съществува индиректна връзка между текст и общество. Анализът на дискура според ван Дейк е интерпретативен и обяснителен и в този смисъл той разглежда дискурса като форма на социално действие (van Dijk 2016).

Авторът аргументира подобен подход, като фокусира вниманието върху социалните проблеми, обуславящи необходимостта от мултидисциплинарен емпиричен анализ и преход от описание на дискурсивни структури към осмислянето им въз основа на взаимодействие със социалните структури. Според ван Дейк КАД води до политическа критика на злоупотребата с власт, която изисква общ структурен подход с обществен фокус вместо изолиран индивидуален подход.

Що се отнася до понятието дискурс, ван Дейк признава неговата сложност и го дефинира като социално ориентирано комуникативно събитие, включващо лингвистични, когнитивни, социални и културни елементи в даден контекст. Дискурсът излиза отвъд писмения текст и прониква в различни области, а структурите му се влияят от специфичния контекст, в който функционира.

Холандският учен въвежда понятието за контекстни модели – мисловни репрезентации на личния опит, които са от решаващо значение за разбирането на дискурса. Тези модели определят уместността на дискурса в дадена комуникативна ситуация, като контролират каква информация може да бъде представена и как. Субективни и уникални, контекстните модели играят централна роля в структурирането на дискурса.

Разширявайки социокогнитивния подход към дискурса (van Dijk 2016), ван Дейк подчертава взаимосвързаността между структурите на дискурса, социалните структури и мисловните репрезентации. Той категоризира компонентите на дискурса като когнитивни елементи (памет, мисловни модели, социално познание) и социални елементи (споделено знание, нагласи, идеологии). Подобен подход отчита взаимната обусловеност на тези две измерения, като изхожда от тезата, че дискурсът не само влияе на, но и се влияе от социалното взаимодействие и структури.

Що се отнася до понятието за знание, ван Дейк предлага емпиричен критерий, според който вярванията и нагласите, които представляват пресупозиционната основа на публичните дискурси на една епистемична общност, се считат за знание. Той обособява различни видове знание: лично, междуличностно, групово, институционално, национално и културно, всеки от които има специфични характеристики и презумпции.

В допълнение холандският лингвист въвежда т.нар „К-механизъм“ - когнитивен механизъм, контролиращ знанията на реципиентите в процеса на взаимодействие и комуникативен обмен. Този механизъм е неразделна част от контекстните модели и задейства „К-стратегии“ за контрол и управление на различните типове знание, като откроява ролята на сложните и ефективни стратегии за обработка на разнообразни източници на знание, които улесняват общуването (van Dijk 2005).

Изложените от ван Дейк идеи и особено триадата, включваща дискурс, познание и общество (van Dijk 2018), осигуряват солидна теоретична основа за анализ на политическия дискурс и по-конкретно за целите на настоящата дисертация, която изследва функционирането на концептуалните метафори в зависимост от прагматичния и социалнополитически контекст, от контрола и управлението на знанието и др., поради

което определено има интердисциплинарен характер.

Моето намерение обаче не е да използвам изцяло комплексния подход на този автор, а да селектирам неговите най-релевантни аспекти, за да създам адекватна за анализа на подбрани от мен корпус методология, която ще позволи извеждането на значими изводи. Убеден съм, че във връзка с КЛ (в частност Теорията на концептуалните метафори и Критическия анализ на метафорите) резултатите от анализа ми ще бъдат много по-убедителни и ще предложат задълбочен анализ на причините за метафорична употреба и за използването на определени дискурсивни стратегии в политическата реч.

1.4. Теорията на концептуалната метафора и прагматиката: точки на пресичане

Последният семантичен блок на теоретичната рамка изследва динамиката на взаимодействието между теорията на концептуалните метафори и прагматиката, като се фокусира върху пресечените им точки. За анализа на политическите речи интерес представляват и симбиотичните взаимоотношения между употребата на концептуалните метафори и изразяването на политически идеи, сложното взаимодействие между политическия дискурс и идеологията, влиянието на метафоричната употреба върху формирането на политически убеждения и възгледи.

В допълнение, в светлината на прожектора попадат генезисът и развитието на реториката и пресечните ѝ точки с прагматиката. Анализират се историческите основи, които моделират реторическите стратегии в различни лингвистични контексти. В хода на изложението се открояват общите изследователски полета и необходимостта от многоаспектен и интегрален подход към осмислянето на взаимодействието им в контекста на политическата комуникация.

Връзката между политическия дискурс и идеологията е от първостепенно значение, като се има предвид идеологическата същност на политическите дискусии. Т. ван Дейк определя идеологиите като социално споделени мисловни репрезентации или вярвания, поддържани от дадена група и вкоренени в социалните интереси и отношения вътре в сложни социални структури. За ван Дейк идеологията представлява артикулация на социално споделени убеждения, терминологично означени като социални репрезентации, които формират когнитивната основа на различни групи (van Dijk 2003).

В този контекст понятието „обща основа“ обозначава набор от убеждения, възприети в публичния дискурс и приемани от групата за основателни, рационални, разумни, консенсусни и неидеологически. Макар и да обхващат всеобщи норми и

ценности, споделени в дадена култура, отделните групи организират селективно тези културни ценности в своите идеологии. Въпреки че признава липсата на точни познания относно структурните аспекти на идеологиите, Ван Дейк допуска връзката им с фундаментални социални свойства като групова принадлежност, дейности, цели, норми, ценности, отношения с други групи и наличие на ресурси. Идеологиите и техните структури, твърди той, служат като когнитивно ядро на идентичността на групата, ограничавайки социалните практики на нейните членове (van Dijk 2003).

Ван Дейк представя политиката опростено като съвкупност от дейности, с които се ангажират политиците, и приравнява политическия дискурс до дискурс на политиците. Така се изключват дискурсите, които се пресичат с политиката, но спадат към други социални сфери, като например студентски протести или всекидневни разговори за политика. Но пък жанрове като например законопроект относно образователни политики се приемат за част от политическия дискурс (van Dijk 2003).

Представата за мисловни модели придобива важност, когато обсъждаме персонализирането на груповите убеждения, което служи като когнитивна връзка между социалните убеждения и дискурса. За персоналните модели, вкоренени в идеологии и други социални убеждения, се характерни социални предразсъдъци. Политиците например изразяват поне две идеологии: професионални идеологии, които ги мотивират в ролята им на политици, и социалнополитически идеологии, произтичащи от груповата им принадлежност, например като членове на политическа партия. В дискурса на политиците могат да възникнат конфликти поради несъответствието между тези идеологии, пример за което са авторитарните тенденции на политик популист, които противоречат на демократичните принципи.

Този сегмент от теоретичната рамка изследва също така пресечните точки между политическия дискурс и идеологията, разкривайки сложното взаимоотношение между споделените убеждения, социалните интереси и груповата динамика (van Dijk 2003). Идеологиите служат като когнитивен фундамент на груповата идентичност, влияейки върху придобиването, използването и трансформирането на убежденията. Общата основа – набор от предпоставени в публичния дискурс убеждения – действа като неидеологически фундамент, който обхваща споделените от общността всеобщи културни ценности.

Въпреки че признава липсата на знания за структурните аспекти на идеологиите, ван Дейк допуска, че тяхното формиране може да е свързано с основни социални свойства като групова принадлежност, цели, норми, ценности и наличие на ресурси. Той

твърди, че идеологиите формират когнитивното ядро на груповата идентичност, като оформят социалните практики на членовете на групата.

Ван Дейк оспорва представата за политическия дискурс като единен жанр, а вместо това предлага класификация в клас от жанрове въз основа на социалната сфера на политиката. Тази по-широка класификация включва различни жанрове като правителствени обсъждания, парламентарни дебати, партийни програми и политически речи. Ван Дейк дефинира политическия дискурс като дискурс на политици, изключвайки дискусиите относно границата на политиката с други полета (van Dijk 2003).

Понятието за мисловни модели изплува като ключова връзка между социалните убеждения и дискурса, изпълнявайки функцията на когнитивен интерфейс. Тези повлияни от идеологии персонални модели се характеризират със социални предразсъдъци. Ван Дейк онагледява тезата си с примера, че политиците често лавират между противоречиви професионални и социалнополитически идеологии, което създава едно сложно взаимодействие в дискурса. Например, един политик популист може да изразява публично демократични принципи, а в социален план да отстоява дискриминационни идеологии.

Що се касае до произхода, развитието на реториката и пресечните ѝ точки с прагматиката, теоретичният анализ проследява еволюцията на реториката от нейното зараждане в древногръцка Сицилия, където тя се появява като инструмент в гражданската война срещу експроприацията на имоти, до наши дни. В средата на XX век реториката претърпява разцвет, особено с „Новата реторика“ на Х. Перелман и Л. Олбрехтс-Тайтека (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969) и „Употребите на реториката“ на С. Тулмин (Toulmin 2003). И двата труда съживяват интереса към реториката, фокусирайки се върху практическото знание и аргументация във всекидневното общуване и оспорвайки формалната логика. А пък интегрирането на реториката с прагматиката, както предлагат М. Даскал и А. Грос (Dascal & Gross 1999), надгражда теорията на реториката по модела на Грайс, Този съюз ориентира реториката към всекидневната комуникация, извеждайки на преден план намеренията за убеждаване и въздействие.

Обект на анализ е и ролята на метафората в политическия дискурс въз основа на историческата ѝ еволюция и съответните идеологическите импликации. Във връзка с това политическият дискурс е описан като средство за постигане на властово предимство, при което метафорите се използват, за да дадат рамка на аргументите и да повлияят на нагласите. Когнитивното измерение на политическата метафора и неговата

роля в отразяването на сложни проблеми, а също така трансформацията на абстрактни идеи в осезаеми понятия също попадат в светлината на прожектора.

В този смисъл, при изследването на концептуалните метафори Лейкъф разкрива тяхната идеологическа обусловеност и функционирането им като инструменти за убеждаване. Идеологическите функции на метафората са свързани с формулирането на политически аргументи, засилване на емоционалното въздействие и изграждането на моралния интегритет на политиците. Социалните, когнитивните и идеологическите измерения на метафоричната употреба и на реторичните похвати играят ключова роля в структурирането на политическия дискурс.

Втора глава. Методология

Изборът на адекватна методология е от ключово значение за успешното осъществяване на целите и задачите на изследване в даден научен труд. Многоаспектната същност на предмета на изследване в настоящата дисертация определя необходимостта от холистични подходи към набелязаните проблеми въз основа на богат корпус от емпиричен материал. Изучаването на прагматичните аспекти на функциониране на концептуалните метафори в политическия дискурс се осъществява в рамките на ТКМ, КАМ и предложената от Т. ван Дейк концепция за моделиране на контекста .

Анализът се допълва от т. нар. критически анализ на ключовите думи, анализиран подробно по-нататък в този раздел.

Изследователският подход към когнитивните и прагматичните аспекти на обекта на анализ е качествен, но все пак ще бъдат използвани и някои количествени инструменти, които да подпомогнат анализа на изходните данни. Използваният за тази цел инструмент е софтуерът AntConc 4.2.0. - безплатна програма за конкорданс за Windows, Macintosh OS X и Linux.

Софтуерът включва седем инструмента, но в моя анализ ще използвам само Concordance Tool, който показва резултатите от търсене във формат KWIC (Key Word In Context; ключова дума в контекст), и инструмента Word List, който преброява всички думи в корпуса и ги представя подредени в списък.

2.1. Корпус

За целите на настоящата дисертация бяха създадени ad hoc два корпуса,

състоящи се от десет (10) встъпителни речи на португалски премиери и тринадесет (13) речи на испански министър-председатели при встъпването им в длъжност. Докато испанският корпус включва всички официални речи на испанските премиери до януари 2023 г., десетте встъпителни речи на португалските премиери бяха избрани с оглед на наличието на официални стенограми и необходимостта корпусът да бъде ограничен до обозрим обем от данни. Както встъпителните речи в Португалия, така и тези в Испания са произнесени след установяването на върховенството на закона в двете държави. Анализиранияте речи са достъпни в приложенията към дисертацията заедно с писмения източник на речта и линк към използваните в анализа списъци с честотата на думите.

2.2. Изследователски въпроси и методи

Причината за качествения характер на използваните методи е свързана и със субективното естество на теоретичните подходи, изброени в предходната глава. Както бе обяснено, самото разбиране на една метафора е субективно действие, тъй като една и съща метафора може да се разбира по различен начин (или да не се разбира съзнателно като такава) дори в рамките на една и съща култура. Нещо повече, контекстуалните измерения също са мисловни модели на това, което човек смята за релевантно според собствения си опит, а оттам те са и специфични за всеки индивид.

С оглед на указаните ограничения, изследването има за цел да отговори на следните изследователски въпроси:

- Какви са концептуалните метафори, които присъстват в речите на испанските министър-председатели и португалските премиери (ако има такива)?
- Какви са основанията за открояването на концептуалните метафори, които обуславят метафоричната употреба на изразите в двата корпуса от речи?
- Какво е обяснението на идентифицираните в речите концептуални метафори (ако има такива) и с каква цел са използвани?
- Какви са разликите и приликите (ако има такива) между метафорите, използвани в речите на португалските и на испанските премиери?
- Има ли промяна в избора на метафори от страна на португалските премиери или испанските министър-председатели през анализирания период?
- Какво е влиянието на контекста върху избора и обяснението на идентифицираните концептуални метафори и каква е ролята му в осмислянето на целта на тяхната употреба?

Що се отнася до оперативните етапи на този анализ, те бяха обусловени и заимстваха елементи от различни методологии и подходи, като целта беше да се осигури плавен и добре действащ изследователски процес.

На първо място, се установяват измеренията на предложените от мен контекстни модели, като те включват личните или социалните аспекти, които могат да предопределят избора на метафора от страна на кодиращия, ситуационните обстоятелства и когнитивните обстоятелства (или фоновите знания на адресанта и адресата) на речите.

Важно е също така да се спомене, че този комплексен анализ използва, когато е необходимо, теоретични постановки от други изследователски полета, за да допълни и прецизира посочените контекстни модели.

Едно от оценяваните ситуационни обстоятелства съответства на идентичността на съответния политик, когото също ще смятам за отговорен за стратегическите решения, взети в процеса на писане на речта. Тук трябва да добавя, че взаимоотношението между автора на речта и политика, който я произнася, няма да бъде взето под внимание. За целите на дисертацията колективното усилие зад речта ще бъде разглеждано като продукт на личността и възгледите на политика.

Друго важно ситуационно обстоятелство е локацията – мястото, където е произнесена речта. Ще идентифицирам и датата, на която е произнесена речта, както и аудиторията ѝ. За да установя тези ситуационни обстоятелства, ще използвам общоприети мейнстрийм източници (по възможност официални).

Относно когнитивните обстоятелства, свързани с всяка реч, в тази категория ще включа някои от измеренията, предложени от ван Дейк. Ще анализирам убежденията на политика, като по този начин ще отчете не само взаимодействието на различните, но и неговите или нейните предположения и комуникативни намерения.

От личните характеристики ще взема под внимание онези, които могат да повлияят на избора на метафора от страна на кодиращия. Такива могат да бъдат мислите, усещанията и телесните възприятия на света; разбирането за това какво би работило по-добре в конкретния контекст на употреба; а също така езиковите умения. Въпреки че тези характеристики не са лесно идентифицируеми, ще отчитам влиянието им върху избора на метафора от страна на кодиращия.

Що се отнася до социалните аспекти, ще изследвам идеологическите (напр. политически убеждения), културните (напр. групова идентичност) и историческите (напр. колективна памет) характеристики, които може да лежат в основата на избора на

метафора. Ще бъде разгледано и взаимодействието между убежденията на политика и аудиторията въз основа на идеите на ван Дейк за контекстния модел и управлението на знанията (van Dijk 2005).

След като установя социалните основания, както и ситуационните и когнитивните обстоятелства на речта, ще идентифицирам основните ѝ теми. Темите се идентифицират чрез внимателен прочит на всеки параграф, след което се определя за какво става дума в него. За целите на тази дисертация определението за „параграф“ е набор от изречения с една основна идея, която обикновено, но не задължително, е въведена в първото изречение на параграфа.

Втората част на тази методология се основава на КАМ на Дж. Чартърис-Блек (Charteris-Black 2004) и се състои от три етапа: идентификация на метафората, класификация на метафората и обяснение на метафората.

В етапа на идентификация на метафората първата стъпка е да се прегледа внимателно текстът за установяване на потенциалните метафори, т.е. да се търси несъответствие или семантично напрежение на лингвистично, прагматично или когнитивно равнище. Тази първа стъпка позволява да установим някои кандидат-метафори или метафори-ключови думи. Втората стъпка в етапа на идентификация е да се анализира контекстът на тези метафори-ключови думи в речта, за да се определи дали значението им е метафорично или чисто буквално. След като потвърдя метафоричното значение на ключовите думи, ще разширя търсенето, за да проверя дали в текста присъстват други понятия, свързани с тези ключови думи, които могат да ни помогнат да потвърдим наличието на концептуална метафора. В случай, че бъдат идентифицирани някакви концептуални метафори, ще премина към етапа на класификация, определяйки както поле-източник, така и поле-цел, и обмисляйки възможността за групиране на метафорите по семантични полета.

На този етап бяха осмислени и други процедури за идентификация на метафори, а именно преработеният от Дж. Стийн метод на Процедурата за идентификация на метафори (Steen 2010) и Анализът на метафорични образци на А. Стефанович (Stefanowitsch 2006).

Процедурата за идентификация на метафори (ПИМ; Metaphor Identification Procedure, MIP(VU)), разработена от Стийн и Групата Pragglejazz, е систематичен метод, предназначен за идентифициране на метафорични изрази в текстови дискурс. Процесът започва с буквален прочит на текста, за да се схване неговото повърхностно значение. Впоследствие потенциалните метафорични изрази се изолират от контекста и се

оценяват, за да се определи дали изглеждат аномални или се отклоняват от типичната езикова употреба. Ако се сметнат за аномални, се оценява степента на метафоричност, като се определя нивото на свързаното с израза метафорично значение.

Въпреки че ПИМ предлага структуриран метод за идентификация на метафори, приложим и в други изследвания, тя не е лишена и от известни трудности. Един от очевидните проблеми е свързан със стъпката на деконтекстуализация, при която изразите се изолират от първоначалния им контекст. Този процес може да доведе до свръхпростояване на анализа, като потенциално може да се пренебрегнат тънкостите и вариациите в метафоричното значение, които възникват в специфични контекстуални рамки. Освен това фактът, че този метод изисква много подробен анализ на всяка лексикална единица, го прави по-неподходящ за големи обеми от данни, какъвто е случаят с корпусите на настоящата дисертация.

Предложеният от Стефанович (Stefanowitsch 2006) метод, известен като Анализ на метафорични образци (АМО; Metaphorical Pattern Analysis), дефинира „метафоричния образец“ като многословен израз, който произхожда от определено поле-източник и включва една или повече специфични лексикални единици от дадено поле-цел (Stefanowitsch 2006: 66). АМО е в състояние да извлича множество метафорични образци чрез сканиране на корпуса за единици от полето-цел и идентифициране на свързаните с тези образци асоциирани метафори. Забележително е, че в предложената от Стефанович рамка единиците от полето-цел са неизменно съществителни, свързани с това поле. В резултат, на практика не всички метафорични изрази в рамките на дадена метафорична област се приемат за метафорични образци. Следователно един подход, съсредоточен върху идентифицирането на такива образци, може и да не обхване всички метафорични изрази или метафори, свързани с конкретно поле-цел, и следователно не е подходящ за това начинание.

Продължавайки оперативните стъпки на дисертационната методология, етапът на обяснение на метафората съответства на определянето на целта на употребата на идентифицираната метафора – действие, което естествено има критичен и качествен характер. Ще направя това, обяснявайки когнитивните картирания в основата на откритите метафори, което ще бъде от помощ при определянето на обусловеността и на убеждаващия характер на метафората. С други думи, този етап има за цел да разкрие мотивацията на кодиращия при избора на метафорични понятия, вземайки предвид лингвистичните, прагматичните, когнитивните, идеологическите, културните или историческите особености, които са анализирани в първата част на тази методология.

След извършването на този анализ ще изследвам това, което Камерън и Лоу (Cameron & Low 1999) определят като систематичност на дискурса, а именно ще разгледам метафорите в корпус от речи в определен жанр, в случая – официални речи за встъпване в длъжност като премиер.

На следващия етап ще потърся и други прагматични аспекти в речите, като ги анализирам на фона на очертаните по-горе контекстен модел. Ще се позовавам на конкретните прагматични характеристики като примери за специфични дейктични и референциални употреби в съответните речи.

За да допълня очертаните насоки, ще представя това, което наричам Критически анализ на ключовите думи. Този анализ ще бъде извършен с помощта на софтуера AntConc 4.2.0, конкретно с неговите инструменти за честота на думи и за ключова дума в контекст (KWIC).

Критическият анализ на ключови думи се състои в критическо проучване на резултатите от анализа на честотата на думите (предоставени в Приложението) и изследва дали сред най-често срещаните думи има някакви значими открития, които да ни дадат допълнителни доказателства за значението на контекстните модели при подбора на думите (и темите) в речите. За тази оценка ще използвам и инструмента KWIC на AntConc, с който ще огледам употребата на тези думи в контекст, а това ще ми даде възможност да разгледам съчетанията на подобни думи.

Комбинацията от КАМ и контекстните модели на ван Дейк предоставя множество предимства, задълбочавайки когнитивно-семантичната перспектива на анализа на метафорите чрез интегрирането на социални фактори като идеология, култура и история. Докато когнитивната семантика се фокусира върху начина, по който индивидите интерпретират метафорите, КАМ се задълбочава в причините определени метафори да бъдат избрани в даден дискурс, предлагайки модел на дискурса, акцентиращ върху ролята му в стратегиите за убеждаване и идеологията.

Идентифицирайки основните концептуални структури като концептуални ключове и концептуални метафори, КАМ разкрива кохерентността и повтарящите се модели в дискурса и така ни дава икономично и изчерпателно описание на метафорите в различни сфери (Charteris-Black 2004: 244, 245). Този йерархичен модел улеснява сравненията между отделните сфери в интердисциплинарните изследвания. Освен това КАМ откроява прагматичната перспектива, приемайки избора на метафора за съзнателен реторичен акт с цел убеждаване в конкретен контекст. Откроявайки имплицитния потенциал на метафората, КАМ дава възможност за критичен прочит и предлага

алтернативи. В крайна сметка КАМ поощрява интелектуалната свобода, като признава трансформиращата сила на метафората при оформянето на дискурса и гледните точки (Charteris-Black 2004: 251).

Нещо повече, КАМ подчертава ролята на метафората в създаване на когнитивно и афективно значение. Чрез изследването на метафори в голям езиков корпус КАМ позволява да се идентифицират скрити значения и поставя под въпрос съществуващите перспективи, демонстрирайки потенциала на метафората да променя възприятията и насочвайки по този начин вниманието към интегралния характер на когнитивното, прагматичното, лингвистичното, културното и историческото знание. Чрез този подход КАМ ни предоставя средство за оспорване на конвенционалното мислене на човешкото поведение, като извежда на преден план реторичния потенциал на метафоричната употреба.

Възможностите на КАМ да активира скрити знания и да предлага алтернативни концептуализации допринасят за овладяването на езика, позволявайки на индивидите да балансират между конвенционалната езикова употреба и иновативното изразяване. Пренареждането на отношенията между думите, понятията и референтите се превръща в инструмент за генериране на нови идеи за същността на езика като символна и семиотична система.

Важно е да се отбележи, че КАМ утвърждава правото на избор на метафори като фундаментално за човешката свобода, тъй като овластява индивидите да представят алтернативни гледни точки и да обсъждат социални проблеми. Предоставяйки критически поглед върху метафорите, КАМ дава възможност на хората да си възвърнат контрола над езика и да имат собствен принос към дискурса. Осмисляйки влиянието на метафората върху мислите и чувствата ни, КАМ откроява ролята ѝ за интелектуалната свобода и автономността при формирането на гледните точки.

Нещо повече, КАМ се фокусира върху скритата или подсъзнателна функция на метафората за въздействие върху емоциите (Charteris-Black 2004: 249), разкрива потенциала на метафората да вълнува или увлича аудиторията, като същевременно насочва вниманието към взаимодействието между лингвистичните, когнитивните, прагматичните, културните, идеологическите и историческите фактори при избора на метафора в конкретен прагматичен контекст. Тази многоизмерна перспектива оспорва детерминистичните възгледи за употребата на метафори, като признава, че изборът се влияе от съзнателни и подсъзнателни фактори.

Прагматичното измерение на КАМ откроява реторичната цел на убеждаването

(Charteris-Black 2004: 247) и влиянието на идеологически и емоционални фактори при избора на метафори. Подобен подход към мотивацията на избора стимулира формирането на адекватна оценка на експресивния потенциал на метафората и формирането на алтернативни начини на мислене.

КАМ на Чартърис-Блек и идеите на ван Дейк за моделиране на контекста при анализа на дискурса въз основа на такива аспекти като власт, общество, идеология и знание в дискурсивния анализ представляват допълващи се перспективи, които в рамките на един интегрален подход дават възможност за системно и адекватно осмисляне на употребата на концептуалните метафори в обществения дискурс.

КАМ отрежда специална роля на социалнополитическите импликации на метафоричната употреба, като застъпва тезата, че метафорите са не само лингвистични изрази, но са и носители на идеологии и властови структури. Това е в съзвучие с тезите на ван Дейк за ролята на дискурса в кодирането и налагането на обществените идеологии. И двете теоретични концепции изучават връзката между употребата на езика и разпространението на културни и политически убеждения.

Фокусът на ван Дейк върху контекста и знанието е особено релевантен, когато разглеждаме приложението на идеята му в рамките на КАМ. Контекстът, както твърди той, е от решаващо значение за разбирането на дискурса, а знанието играе основна роля при формирането на съответните интерпретации. Концепцията на ван Дек за когнитивните модели на контекста и метафоричното рамкиране на Чартърис-Блек могат да бъдат използвани в синхрон, за да разкрият комплексното влияние на метафорите върху познанието и възпроизводството на общественото знание.

Предимствата от интегралния анализ на двете концепции са многобройни. На първо място, това дава възможност за по-пълнен анализ на метафорите при отчитане на техните когнитивни, прагматични и социални измерения. С включването на идеите относно контекста на ван Дек КАМ получава по-стабилна основа за разбиране на сложното взаимодействие между език, мисъл и обществени структури.

Второ, този интегриран подход осигурява едно по-нюансирано изследване на присъщата на метафорите властова динамика. Предимството, което КАМ отдава на властовите отношения в метафоричните изрази, се съгласува безпроблемно с по-широката рамка на дискурсивен анализ на ван Дейк, обогатявайки го с изследване на това как властовите структури се проявяват на различните нива на дискурса.

Нещо повече, подобен подход позволява по-комплексно изследване на начините, по които метафорите допринасят за изграждането и разпространението на знание в

обществото. По същество, синергията между КАМ на Чартърис-Блек и теориите на ван Дейк създава методологическа рамка, която не просто откроява връзката между език, метафора и власт, но и се задълбочава в контекстуалните и когнитивните измерения, оформящи общественото въздействие на метафорите, свързано с формирането на общественото знание и идеологическите нагласи.

Трета глава. Емпиричен анализ: официални речи при встъпване в длъжност на испански министър-председатели

Емпиричният анализ на официалните встъпителни речи на испанските премиери се осъществява чрез комплексен анализ на речите в рамките на определени времеви периоди. В следващите раздели се разгръща детайлно изследване, което преминава през исторически епохи като испанския преход, европейската интеграция, проблемите със сепаратистките движения и началото на строгите икономии. Анализът внимателно откроява и систематизира концептуалните метафори, имплицитните значения и реторичните стратегии, заложи в речите на министър-председателите, като хвърля светлина върху развитието на политическата обстановка и осмислянето ѝ в рамките на политическия дискурс.

3.1. Първите години на испанския преход към демокрация: речите на Адолфо Суарес, Леополдо Калво-Сотело и Фелипе Гонсалес (1982 г.)

Този раздел включва емпиричния анализ на първите две речи на кандидатите на Съюза на демократичния център (*Unión de Centro Democrático*) Адолфо Суарес и Калво-Сотело, както и на първата реч на лидера на Испанската социалистическа работническа партия (*Partido Socialista Obrero Español*) Фелипе Гонсалес от 30 ноември 1982 г.

Още първата група испански речи ясно откроява сложната мозайка от политически комуникационни стратегии, до които прибъгват испанските премиери в критични моменти. По време на тези ключови етапи на демократизацията в Испания в речите на Адолфо Суарес, Леополдо Калво-Сотело и на Фелипе Гонсалес при първия му мандат се набелязват както някои общи черти, така и съществени разлики.

В речта си при заемането на премиерския пост, Адолфо Суарес се очертава като държавник, плуващ в непознати води. Неговата ангажираност с демократичните ценности и с прехода на Испания от авторитаризъм към демокрация се извеждат в речите на преден

план. Енергичният натиск на Суарес за обединение и признаването на икономическите предизвикателства по пътя към демокрацията очертават основните акценти и насоки за развитие и за следващите лидери.

Встъпването в длъжност на Калво-Сотело съвпада с деликатен политически момент, белязан от опит за преврат и крехка политическа коалиция. Неговата стратегическа употреба на метафори, като например представянето на тероризма като болест и на политиката като колективно пътуване, показва умела реакция в трудна политическа среда. Открояването на важната роля на единството и приемствеността в критични моменти се превръща в доминираща тема.

Първата реч на Фелипе Гонсалес също се случва в неблагоприятна обстановка. Неуспешен опит за преврат, здравна криза, вътрешнопартиен разкол и появата на искания за регионална автономия пораждаат деликатна ситуация, която изисква внимателно маневриране.

Общите характеристики на трите речи се характеризират с употребата на концептуални метафори, които са свързани с понятийните области ЗДАНИЕ, КОНФЛИКТ и ПЪТУВАНЕ. В това отношение концептуалната метафора ЗНАЧИМАТА ДЕЙНОСТ Е ЗДАНИЕ е широко застъпена в тези речи, а метафорите ОБЩЕСТВОТО Е ЗДАНИЕ и ДЕМОКРАЦИЯТА Е ЗДАНИЕ заемат централно място. В този период на преход целта зад употребата на споменатите концептуални метафори е да се изобрази изграждането на нова обществена и политическа структура в прехода към демокрация и да се постави акцент върху внимателното планиране, единството и постепенното изграждане на демократичния фундамент.

Първите трима председатели на правителството последователно използват и метафори за КОНФЛИКТ, интерпретирайки политическите предизвикателства като битки. Подобно метафорично рамкиране подчертава усилията, необходими за постигането на конкретни цели, особено при решаването на проблеми като тероризъм и социални дисбаланси.

Що се отнася до полето-източник ПЪТУВАНЕ, употребата на политическата концептуална метафора ЦЕЛЕСЪОБРАЗНАТА СОЦИАЛНА ДЕЙНОСТ Е ПЪТУВАНЕ КЪМ КРАЙНА ЦЕЛ е отчетлива и в трите речи. Политиките и обществените дейности са метафорично рамкирани като напредък по пътя, което внушава усещане за прогрес и целенасочено движение напред.

Във връзка с особеностите на всяка от речите, включени в първия исторически период, различните политици концептуализират по различен начин понятието за

тероризъм. Докато Суарес и Гонсалес обрисуват това явление като враг, с който трябва да се борим, Калво-Сотело го оприличава на болест. Калво-Сотело използва същото поле, за да изобрази и социални проблеми като безработица. А първата реч на Фелипе Гонсалес при встъпването му в длъжност се отличава с целенасочено рамкиране при описанието на правителството му като прогресивно, обединяващо, демократично, социално ориентирано и социалистическо.

3.2. Европейска интеграция и тероризъм: последните три речи на Фелипе Гонсалес при встъпването му в длъжност и възходът на Хосе Мария Аснар

Следващият хронологичен период обхваща встъпителните речи в последните три мандата на Фелипе Гонсалес, както и официалната реч при встъпване в длъжност като премиер на Хосе Мария Аснар.

Анализът на втората реч на Фелипе Гонсалес дава представа за политическия контекст, реторичните стратегии и политическите приоритети по време на парламентарните избори в Испания през 1986 г. Сред важните наблюдения са стратегическият избор на дата за изборите, така че да се извлече най-голяма полза от успеха на референдума за присъединяване към НАТО, умелата употреба от страна на Гонсалес на метафори от областта източник „ЗДАНИЕ“ и „ПЪТУВАНЕ“, както и комплексна политическа програма, фокусирана върху икономическия растеж, трудовата заетост и социалните предизвикателства.

Преминавайки към третата реч на Гонсалес при заемането на премиерския пост в края на 80-те години, анализът разкрива сложна икономическа и политическа среда, белязана от такива предизвикателства като висока инфлация и безработица. Стратегическата употреба на метафори, сред които „ПЪТУВАНЕ“, „КОНФЛИКТ“ и „ЗДАНИЕ“, са част от комуникационната стратегия на Гонсалес. Ефективното управление на знанията на политическата аудитория се проявява в директното и прозрачно обсъждане на чувствителни теми, с което същевременно се демонстрират стабилност и целеустременост.

През 1993 г. Гонсалес произнася четвъртата си официална реч за заемане на премиерския пост на фона на икономическа нестабилност и вътрешнопартийни предизвикателства. Появата на Народната партия (*Partido Popular*) като мощна опозиция и стратегическият комуникационен отговор на Гонсалес, изпъстрен с метафори с поле-източник „ПЪТУВАНЕ“, „СГРАДА“ и „КОНФЛИКТ“, отразяват адаптивност и

диференциран подход към сложните проблеми.

Завършваме анализа на периода с официалната реч на Хосе Мария Аснар. Потвърждава се целенасочената употреба на метафорични изрази, които придават дълбочина на неговия дискурс, докато стратегиите за управление на знанията са използвани за навигация около по-сложни теми. Критическият анализ на ключови думи подчертава темите за доверието, реформите, заетостта, ангажираността и фискалната дисциплина.

През втория хронологичен период трябва да отбележим, че системната употреба на метафори, стратегическото управление на знанията и настойчивото открояване на важността на икономическите политики от страна на Гонсалес демонстрират адаптивността му към променящия се политически пейзаж. Речите на Гонсалес отразяват еволюиращите приоритети и ценности на един лидер, който управлява Испания в сложен и постоянно променящ се социалнополитически контекст.

Както Гонсалес, така и Аснар използват метафори, свързани с ПЪТУВАНЕ, акцентирайки върху напредъка и промяната, докато метафорите за изграждане все така изпъкват на преден план, подчертавайки лидерската визия за конструиране на стабилни политически субекти. В речите на Гонзалес това личи от последователната употреба на концептуалната метафора ДЕМОКРАЦИЯТА Е ЗДАНИЕ, която внушава необходимостта от солиден демократичен фундамент. Същото може да се каже и за употребяваната от двамата лидери метафора КОНФЛИКТ. Показателно е, че Аснар използва не само концептуалната метафора ТЕРОРИЗМЪТ Е ВРАГ, но и по-експресивната метафора ТЕРОРИЗМЪТ Е ЧУМА – използвана единствено от Калво-Сотело.

3.3. Краят на т.нар. „меден месец“ от управлението на Аснар и двете електорални победи на Сапатеро: първите официални речи на испанските премиери през XXI век при встъпването им в длъжност (2000 г., 2004 г. и 2008 г.)

През XXI век не се забелязват големи промени спрямо стратегиите, използвани през предходните два периода на анализ. Този период обхваща втората реч на Аснар, както и двете речи на Хосе Луис Сапатеро при заемане на премиерския пост.

Речта на Аснар от 2000 г. стратегически залага икономическата стабилност като крайъгълен камък. Икономическият растеж, създаването на работни места и намаляването на инфлацията заемат централно място, отразявайки убедеността на този политик в решаващата им роля за преизбирането му и за цялостното благоденствие на Испания. Призивът му се оказва успешен независимо от поляризиращия политически спектър,

свидетелство за което е солидната изборна победа на Народната партия. Непоколебимата позиция на Аснар по отношение на тероризма и активната му международна ангажираност, особено по време на испанското председателство на ЕС, подчертават интереса му към въпросите на сигурността и глобалните партньорства. Отчитайки променящия се социален и културен пейзаж на Испания, Аснар признава променящите се нагласи по отношение на автономията, идентичността и имиграцията. Той си дава сметка и за нарастващото влияние на медиите, за което свидетелстват стратегическата употреба на концептуални метафори, акцентирането върху етоса и ключовите политически приоритети.

Речта на Сапатеро при встъпването му в длъжност през 2004 г. отразява радикалната промяна, причинена най-вече от атентатите на гарата в Мадрид. Това трагично събитие променя нагласите на избирателите и ги кара да се отдръпнат от управляващата Народна партия. Сапатеро стратегически използва метафори като ПОЛИТИКАТА Е КОНФЛИКТ и ДЕМОКРАЦИЯТА Е ИЗГРАЖДАНЕ, като по този начин представя политическия дискурс като бойно поле, а демокрацията – като динамична структура. Проекцията на етоса играе първостепенна роля, като Сапатеро представя себе си като лидер, дълбоко отдаден на демократичните принципи, прозрачността и социалната справедливост, като в същото време използва и различни стратегии за управление на знанията, за да внуши сигурност и личен ангажимент по отношение на управлението.

Речта на Сапатеро през 2008 г. е произнесена в изпълнена с предизвикателства среда, която се характеризира с икономически проблеми, страх от тероризъм и политически конфронтации. Въпреки тези предизвикателства Сапатеро си осигурява стратегически съюзи и събира разнородна група от съветници, сред които фигурира и Дж. Лейкф. Речта му очертава една многостранна програма, фокусирана върху икономическите проблеми, социалното благоденствие, образованието, половото равенство и имиграцията. Тя използва концептуални метафори, реторични похвати и проекция на етоса, за да предаде сложни политически идеи, да вдъхне оптимизъм и да внуши прогресивни ценности. Дискурсът на Сапатеро се фокусира върху икономическите трудности, без експлицитно да ги нарича „криза“, и демонстрира задълбочено разбиране на променящия се икономически пейзаж. Политиките му са стратегически рамкирани като либерални, с ясен акцент върху феминизъм, гей права, мултикултурализъм, екология и аборти.

Анализът на този хронологичен период показва споделеното от всички политици

намерение да фокусират вниманието върху приемствеността и последователността в тези критични моменти. Акцентът на Аснар върху икономическата стабилност и борбата с тероризма е в съзвучие с по-ранните му тези, докато началото на мандата на Сапатеро е белязано от неговата реакция на атентатите на мадридската гара и ангажираността с прогресивна политическа програма. Лидерите продължават да използват метафората за ПЪТУВАНЕ, с която да отразят непрекъснатия прогрес на обществото и политиката в една метафорична рамка, загатваща чувство за цел и посока.

Метафорите за ИЗГРАЖДАНЕ също присъстват и в трите речи от този период, но докато Аснар се фокусира повече върху представянето на демокрацията като градеж, то Сапатеро използва това семантично поле, за да предаде идеята за конструиране и укрепване на обществените структури. Освен това и двамата лидери използват метафората за КОНФЛИКТ, за да изобразят политическите предизвикателства и усилията, необходими за преодоляването им, а също така да създадат усещане за решителност и борба.

Що се отнася до специфичните особености на речите в испанския корпус, втората реч на Аснар се отличава с употребата на концептуални метафори като ЖИВОТЪТ Е НАДПРЕВАРА и ДАНЪЦИТЕ СА БРЕМЕ, като с тях рамкират ценностите на правителство, които са по-близка до модела на Строгия баща с фокус върху личната отговорност. И обратното, речите на Сапатеро, особено при втория му мандат, ясно рамкират неговото правителство като прогресивно, като търсещо единение и приобщаване.

3.4. Преход и трансформация: епохата на строгите икономии в Испания през призмата на речите на Мариано Рахой и Педро Санчес при заемане на премиерския пост

Четвъртият времеви период навлиза във второто десетилетие на XXI век и включва речите на Мариано Рахой при заемане на премиерския пост през 2011 г. и 2016 г., както и речта на Педро Санчес през 2020 г. В контекста на икономически кризи, политически промени и коалиционни трудности всеки от двамата лидери прибегва до различни стратегии на метафорична употреба, за да се справи с предизвикателствата, пред които се изправя Испания. Речите им илюстрират комуникационните им стратегии и лидерски подходи.

През 2011 г. Мариано Рахой се изправя пред нелеката задача да преведе Испания

през жестока икономическа криза. Метафоричният език изиграва решаваща роля в речта му. Той използва метафори от семантичното поле на ИЗГРАЖДАНЕ, за да предаде своите идеи за страната, обществото, бъдещето и икономиката. Тези метафори насочват вниманието към колективните усилия, които се изискват в името на прогреса. Използват се и метафори за ПЪТУВАНЕ, за да изразят политическите инициативи като целенасочени дейности с конкретни цели.

Рахой стратегически разгръща тактики за управление на знанията, като рамкира проблемите с емоционален език и реторични въпроси, за да моделира публичното възприятие. Важна роля изиграва проекцията на етоса, тъй като Рахой излъчва стабилност и отговорност. Нещо повече, откритото признание на жертвите буди доверие, а приобщаващият език овластява гражданите. Критическият анализ на ключови думи поставя акцент върху икономиката, като приобщаващите местоимения в речта му подчертават колективната идентичност.

През 2016 г. Рахой се сблъсква със значими политически събития в Испания, включително нова политическа среда с четири големи партии и корупционни скандали, които накърняват репутацията на управляващата партия. Въпреки предизвикателствата при сформирването на съюзи, успешната реч на Рахой в началото на мандата се фокусира върху спешната нужда от стабилно правителство. Във втората си встъпителна реч Рахой продължава да използва метафори, асоциирани с ИЗГРАЖДАНЕ и ПЪТУВАНЕ, извеждайки на преден план необходимостта от стабилност и от ясно очертан път на управление. Той също така рамкира данъците като бreme, представя партията си като решение на проблемите на Испания и използва концептуалната метафора ПОЛИТИКАТА Е РЕЛИГИЯ, за да предаде идеята за святост и единство при представянето на отбранителна политика. Нещо повече, той заявява готовност да постави благоденствието на страната над всичко останало.

Речта на Педро Санчес при заемането на премиерския пост през януари 2020 г., се разгръща в сложна политическа ситуация в Испания, отличаваща се с фрагментиран парламент и необходимост от коалиционно правителство. Изборите през 2019 г. не излъчват ясно мнозинство, което води до политическа нестабилност, изострена поради присъствието на различни партии, включително крайнодясната *Vox*, и свързаните с каталунския сепаратизъм проблеми и предизвикателства.

В речта си политикът описва политическата нестабилност, като използва концептуални метафори с поле-източник ЗДАНИЕ, като по този начин вниманието се насочва към укрепването на демокрацията и изграждането на социална сплотеност, докато

метафорите с поле-източник ПЪТУВАНЕ изтъкват съвместните усилия и необходимостта да се преодолеят препятствията пред политическия прогрес. Освен това се наблюдава и употребата на концептуални метафори, свързани със семантичното поле КОНФЛИКТ, за да изобразяват политическите дейности и ангажименти, рамкирани като битки със социални проблеми.

Педро Санчес анализира опозицията между консервативните и прогресивните политици, като акцентира върху ценностите на прогресивната коалиция, включително социална справедливост, защита на обществените услуги, свобода и териториално единство. За контраст той посочва провалите на консерваторите и така представя прогресивната коалиция като решение на предизвикателствата пред Испания.

Въпреки че използва предимно метафори, обвързани с прогресивни ценности, Санчес прибегва и до метафори с консервативни асоциации за проблеми, излизащи отвъд идеологическите граници, като например изкореняването на проституцията и борбата с корупцията. Критическият анализ на ключови думи разкрива преднамерена стратегия за рамкиране, в която термини като „Испания“, „социален“, „диалог“, „общество“ и „прогресивен“ се появяват често, за да подчертаят предимствата на прогресивната коалиция.

Обобщавайки анализа на последния период, трябва да отбележим, че в речите се вижда ясно как политическите лидери прибегват до метафорична употреба и стратегическо рамкиране, за да предадат своите послания, да утвърдят своя етос и да мобилизират съответните политически ядра, както и широката общественост. Техните речи са обусловени от политическия контекст, в който ги произнасят, и те използват езика стратегически, за да постигнат своите политически цели.

Четвърта глава. Емпиричен анализ: официални речи при встъпване в длъжност на португалски министър-председатели

Този раздел включва анализ на встъпителните речи на португалските премиери и обхваща периода от зората на демокрацията в Португалия след революцията от 1974 г. до наши дни. Избрана е извадка от десет (10) речи, които да представят еволюцията на политическия дискурс в страната. Анализът е структуриран около три обособени хронологически периода, всеки от тях тясно свързан с преобладаващия социалнополитически контекст в конкретния момент.

Първият период се фокусира върху встъпителните речи на първите три

конституционни правителства. По-конкретно, той обхваща речите, произнесени от социалистическия лидер Марио Соареш, премиер на първите две правителства и от Алфредо Нобре да Коша, който е начело на третото правителство.

При преминаването към втория период вниманието се насочва към встъпителните речи на петото, шестото и седмото конституционни правителства. Тези речи са произнесени съответно от Мария де Лоурдеш Пинтасилго, Франсишко Са Карнейро и Франсишко Пинто Балсемао.

И накрая, третият период обхваща речите на Жозе Сократеш при встъпването в длъжност на седемнадесетото правителство, на Педро Пасош Коельо при встъпването в длъжност на деветнадесетото конституционно правителство и на премиера Антонио Коша при встъпването в длъжност на двадесетото и двадесет и второто конституционни правителства. Подобен хронологичен подход позволява детайлно изследване на променящия се характер на политическия дискурс през тези обособени периоди от португалската история.

4.1. Преходът към демокрация след португалската революция от 1974 г.: встъпителните речи на премиерите в първите три конституционни правителства на Португалия

Анализът на португалския корпус от речи започва с встъпването в длъжност на първото, второто и третото конституционни правителства, което се случва след португалската революция от 1974 г. и поради това ни дава ценен материал за стратегическата употреба на езика и метафорите в един критичен период от историята на страната.

При проучването на първата встъпителна реч на Соареш се забелязва влиянието на португалския исторически контекст на преход към демокрация. Този политик въвежда концептуални метафори, използвайки метафората на ПЪТУВАНЕ, за да отбележи напредъка на нацията, и концептуалната метафора за ИЗГРАЖДАНЕ, за да подчертае ангажираността, която се изисква за такива дейности като преустройството на икономиката. Свързаните с КОНФЛИКТ метафори се използват, за да се изобразят политическите и социалните предизвикателства като врагове и да се призове към решителни усилия. Соареш също така стратегически рамкира събития от рода на сблъсъците през 1975 г., за да ги отхвърли и противопостави на истинския дух на революцията от 1974 г. Това рамкиране е в съзвучие с моралния модел на Грижовния

родител, ориентиран към съпричастност, отговорност и колективна грижа.

Анализът на честотата на думите потвърждава акцента на Соареш върху националното единство и споделяната отговорност, като в дискурса често присъстват думите „национален“, „португалски“, „уважение“, „държава“ и „работа“. В допълнение, Соареш конструира многостранен етос, съчетаващ елементи на демократично лидерство, антиавторитаризъм, интелектуална дълбочина, прагматизъм, надежда и ангажираност с националното освобождение.

Втората встъпителна реч на Соареш отразява историческия и политическия контекст на II Конституционно правителство, но в перспективата на нестабилността. Следвайки рецептата за успех при първото му встъпване в длъжност, политикът продължава да използва семантичното поле на ИЗГРАЖДАНЕ, за да внуши стабилност, докато с метафорите за КОНФЛИКТ отразява противоборстващите сили в политиката.

Речта отразява морална рамка, открояваща съпричастността, сътрудничеството и споделяната отговорност в унисон с ценностите на модела на Лейкфъ за Грижовния баща, с което ни предлага и поглед към предизвикателствата и приоритетите по време на един бурен период в политическата история на Португалия. Критическият анализ на ключови думи разкрива важни понятия, свързани с управление, конституционни въпроси, политически партии, опозиция, преговори и демокрация, които ни подсказват важните акценти в речта.

За контраст анализът на встъпителната реч на премиера Алфредо Нобре да Коща от името на третото конституционно правителство на Португалия разкрива различен подход. Тъй като тя е изнесена на фона на политическа нестабилност подобно на втората встъпителна реч на Соареш, Нобре да Коща избира да се съсредоточи върху формирането на непартийно правителство, поддържащо конституционните принципи – нещо, което критическият анализ на ключови ясно откроява.

Подобно на Соареш, той използва концептуалните метафори за ИЗГРАЖДАНЕ, за да опише нацията, правителството и демокрацията. Тези концептуални метафори насочват вниманието към необходимостта от колективни усилия за постигане на прогрес и стабилност. Заимства се и от полето ПЪТУВАНЕ, за да се подчертае съзнателният и целенасочен характер на правителствените действия за постигане на конкретни цели. Заслужава внимание фактът, че Нобре да Коща пръв изобразява политиката като театрална пиеса, загатвайки, че политическите дейности приличат на стратегически представления. Това отразява неговата професионална история като бизнесмен, която допринася за един различен подход към управлението, макар и то все още да отразява

ценности, свързани с лидерския стил на Грижовния баща.

Анализът на речите в този исторически период показва, че особеният контекст, в който Нобре да Коша става министър-председател, а именно в правителство по инициатива на президента, може да се приеме като основна причина за липсата на разнообразие по отношение на темите и специфичните дискурсивни стратегии на Нобре да Коша за разлика от Марио Соареш, който избира по-традиционна рамка.

4.2. Пътят на Португалия към Европа: Речите на Мария де Лоурдеш Пинтасилго, Франсишко Са Карнейро и Франсишко Пинто Балсемао преди интеграцията в ЕИО

След период на политическа и институционална непредвидимост в резултат на въвеждането на демокрация в страната, макар че социополитическият контекст все още не е стабилен, Португалия започва да се подготвя за присъединяване към европейската общност. Тук се фокусирам върху критическия анализ на ключови речи, произнесени от видни личности – Мария де Лоурдеш Пинтасилго, Франсишко Са Карнейро и Франсишко Пинто Балсемао – в периода непосредствено преди интеграцията на Португалия в Европейската икономическа общност (ЕИО).

В този период в португалския корпус от речи употребата на метафори, особено на такива, които са свързани с ПЪТУВАНЕ и ИЗГРАЖДАНЕ, остава повтаряща се стратегия. Освен това всеки премиер стратегически рамкира ролята на своето правителство и предизвикателствата пред него, използвайки метафори за КОНФЛИКТ и обрисувайки политическите дейности като целенасочена борба.

В допълнение проекцията на етоса неизменно преекспонира придържането към дадени принципи, стабилността и целенасоченото управление, като във всички речи преобладават позоваванията на демокрацията и ангажираността с конституционните ценности.

Встъпителната реч на Мария де Лоурдеш Пинтасилго, произнесена в условията на политическа криза и нестабилност, демонстрира умелата употреба на концептуални метафори и рамкиране. Метафората на ПЪТУВАНЕ е силно застъпена, представяйки управлението като целенасочено и изпълнено с предизвикателства пътуване. Метафорите на КОНФЛИКТ и ИЗГРАЖДАНЕ се използват стратегически в говоренето за политически предизвикателства и за укрепване на стабилността. Пинтасилго изгражда силен етос на ангажираност със солидарността и приобщаващото управление, отразявайки

модела на Грижовния баща и свързаните с него метафори. Интегрирането на културни препратки, като например стихове на Мигел Торга, придава на речта известна поетичност и апелира към патриотичните чувства у аудиторията.

Встъпителната реч на Франсишко Са Карнейро след победата на Демократическия алианс (*Aliança Democrática*) е с фокус върху законността и ангажираността с демокрацията. Употребата от страна на Са Карнейро на концептуални метафори и конкретно ИЗГРАЖДАНЕ и КОНФЛИКТ подчертава необходимостта от решителност и смелост в политическите начинания. Концептуалната метафора ПОЛИТИКАТА Е ТЕАТРАЛНА ПИЕСА, използвана преди това от Нобре да Коща, звучи като предупреждение, призовавайки към повече прозрачност в политическите процеси. Са Карнейро изгражда етос, основан на морални принципи, прагматично управление и обвързаност с модела на Грижовния баща.

Встъпителната реч на Франсишко Пинто Балсемао акцентира върху идеите за приемственост, стабилност и икономическо развитие. Свързаните с ИЗГРАЖДАНЕ метафори изразяват неговата ангажираност със стабилни структури в управлението и икономическите политики. За разлика от предишните речи, фокусът при Балсемао е върху ограничената държавна намеса, личните свободи и международното сътрудничество в съзвучие с консервативните ценности. Метафорите, представящи политическите начинания като целенасочени пътувания, отразяват решителния му лидерски стил и ангажимента му да води Португалия към модернизация.

Този период е богат на отличителни характеристики в речите, като тези в речта на Пинтасилго, ориентирани към приобщаване, към културни препратки и възпитателните ценности. Умереният подход и акцентът върху прозрачността, съчетани с придържането към модела на Грижовния баща, отличават реториката на Са Карнейро, докато съсредоточаването на Балсемао върху икономическите политики, ограничената държавна намеса и международното сътрудничество онагледяват типичните за него приоритети, характерни за модела на Строгия баща.

4.3. От годините на изобилие и просперитет към периода на строги икономии: встъпителните речи на премиерите на XVII, XIX, XX и XXII конституционни правителства

Анализът на лингвистичните импликации, техниките на рамкиране и заявените моралните ценности в речите на XVII, XIX, XX и XXII Конституционни правителства на

Португалия разкрива допълнителни аспекти от динамичното взаимодействие на езиковото функциониране, метафоричната употреба и проекцията на етоса в рамките на политическия наратив на Португалия.

В речта на Жозе Сократеш при встъпването му в длъжност като премиер на Португалия през 2005 г. е налице стратегическа употреба на концептуални метафори, рамкиране и проекция на етос, които оформят наратив за целенасочено, здраво и приобщаващо управление. Сократеш използва полето-източник КОНФЛИКТ, за да представи обществените предизвикателства като врагове, които изискват активен отпор. Концептуалната метафора ЗНАЧИМАТА ДЕЙНОСТ Е ИЗГРАЖДАНЕ внушава идеята за необходимостта от прогрес и стабилност в политическите действия и така се съгласува с наратива за продължаващо строителство, сътрудничество и ангажираност с общественото развитие. Метафората ПЪТУВАНЕ обрисова правителството като целенасочено, решително, загрижено за постигането на ясни цели и способно да преодолява предизвикателствата. ЗНАНИЕТО Е ВИЖДАНЕ се използва, за да покаже важното значение на прозрачността и устойчивостта в действията на правителството. Сократеш се придържа към описания от Лейкф морален модел „Грижовен баща“, изразявайки съпричастност и отговорност за благоденствието на населението. Рамкирането и колективната проекция на етоса целят да предизвикат доверие в способността на правителството да се справи с предизвикателствата, изграждайки наратива за прогрес и приобщаващо лидерство. Критическият анализ на ключови думи потвърждава важната роля на приобщаващия език, фокуса върху държавните инвестиции, устойчивите и прозрачни обществени финанси.

Във встъпителната си реч като премиер на XIX Конституционно правителство на Португалия през 2011 г. Педро Пасош Коельо анализира неотложните предизвикателства пред нацията, поставяйки акцент върху реализма, отговорността и спешната нужда от промяна. Речта му стратегически използва концептуални метафори, най-вече от полетата-източник ИЗГРАЖДАНЕ, ПЪТУВАНЕ и КОНФЛИКТ, за да отправи предупреждение за жертвите и усилията, които изисква националният прогрес, и за предстоящите трудни времена. Пасош Коельо умело използва персонификацията, за да представи страната, правителството и държавата, изграждайки връзка с аудиторията. Употребата на екзофорични препратки и персонален дейксис допринася за формирането на една убедителна стратегия, изграждаща образа на лидер, който поема отговорност, но същевременно признава споделените предизвикателства пред населението. Етосът, проециран в тази реч, е в съзвучие и с двата модела на Лейкф, „Строг баща“ и „Грижовен

баща“, тъй като съчетава елементи на отговорен авторитет и на съпричастност с благоденствието на гражданите. Анализът на честотата на думите насочва вниманието към балансираната употреба на елементи от двата модела, която отразява лидерски етос, базиран на компетентност, отговорност и прагматичен подход към управлението. Като цяло рамкирането и етосът на Пасош Коельо успешно задават тон за колективно пътуване, вдъхват увереност и дават отговор на общите тревоги на фона на националните предизвикателства.

Във втората си встъпителна реч като премиер на XX Конституционно правителство на Португалия Пасош Коельо формулира адекватен отговор на уникалните предизвикателства, пред които се изправя. Въпреки краткото управление на правителството, той засяга в речта си темите за приемственост, отговорност и ангажираност с решаването както на икономически, така и на социални въпроси. Използвайки метафори като ПЪТУВАНЕ, ИЗГРАЖДАНЕ и КОНФЛИКТ, Коельо рамкира действията и предизвикателствата пред правителството, като внушава идеите за целенасочен напредък, стабилност и колективни усилия за преодоляване на обществените беди. В съзвучие с модела на Лейкф на Грижовния баща, речта представя правителството като възпитател, посветил усилията си на благоденствието на нацията, демокрацията и справянето със социалните неравенства. Португалският политик проецира етос на отговорно лидерство, чувство за дълг и отдаденост. Като цяло, речта показва балансиран, прагматичен управленски подход, отчитащ икономическите и социалните измерения в стремежа към национален прогрес и благоденствие.

И накрая, във встъпителната си реч пред XXII Конституционно правителство на Португалия премиерът Антонио Коша използва стратегическо рамкиране чрез концептуални метафори и повтарящи се лингвистични изрази. Употребата на метафори с поле-източник ИЗГРАЖДАНЕ представя нуждата от стабилни структури в социалното подпомагане, финансовата система и политиката, акцентирайки върху стабилност и приемственост, а употребата на свързани с конфликт метафори сигнализира за готовността за колективното справяне с предизвикателствата. Метафората БЕДНОСТТА Е ЗАРАЗНА БОЛЕСТ отразява необходимостта за изкореняването на бедността. В допълнение, ПОПУЛИЗЪМЪТ Е ОТРОВА предупреждава за опасността от крайно десните идеологии и извежда демокрацията като противотрова.

В съответствие с модела на Лейкф на Грижовния баща Коша съсредоточава речта си около идеите за социална справедливост, приобщаване и екологична отговорност. Анализът на честотата на думите потвърждава фокуса му върху стабилност,

социални въпроси и икономически растеж. Контекстуалната употреба на *governo* (правителство) представя администрацията като активна, решителна и ориентирана към диалог.

В заключение, този исторически период демонстрира по-голям контрол върху езика с цел убеждаване на аудиторията, което ни подсказва, че политиците от това поколение са наясно с въздействието на думите им върху съзнанието на аудиторията.

5. Заключение

Настоящата дисертация, озаглавена „Концептуалните метафори и прагматичният контекст в политическите речи (на испански и португалски език)“, представя цялостен анализ на тринадесет официалните речи от церемонията за встъпване в длъжност на испанските министър-председатели след установяването на върховенството на закона в страната и на десет от встъпителните речи на португалските премиери от първото конституционно правителство нататък. Теоретичните постановки отразяват различни аспекти на политическата комуникация, свързани с историческия контекст, употребата на концептуални метафори и различни прагматични параметри. Заключениета, изведени от анализа на речите на лидерите, допринасят за задълбоченото осмисляне на променящия се политически пейзаж и стратегическите комуникации, използвани в критични моменти от историята на Испания и Португалия.

Теоретичната рамка на тази дисертация е структурирана около два основни стълба: когнитивната лингвистика и прагматиката. Изборът на тези дисциплини дава възможност да се изследва адекватно сложното взаимодействие между език, познание и политически дискурс, като резултатите от анализа са отразени в изводи с различна степен на абстракция и обобщение.

Холистичният характер на изследването обуславя възможността за задълбочен и комплексен анализ на политическия дискурс въз основа на съчетаването на диахронната и синхронната перспектива на изследване. Представянето на еволюционната траектория на указаните дисциплини позволява да се осмислят и включат постиженията на отделните направления в открояването на когнитивните и прагматичните аспекти на политическата комуникация.

Важно е да се отбележи също така, че благодарение на включването на ТКМ и намирането на пресечни точки и общи полета с прагматиката и други изследователски концепции теоретичното ядро на дисертацията се характеризира с интердисциплинарна

релевантност. Фокусът върху метафората като когнитивен феномен и изследването на когнитивните процеси задълбочават интерпретацията на направените от политическите лидери лингвистични избори, разкривайки когнитивните измерения на техните комуникативни стратегии.

Прилагането на ТКМ към анализа на политическия дискурс се оказва мощен аналитичен инструмент, тъй като позволява да се идентифицира, обясни и изследва предназначението на концептуалните метафори в политическите речи и по този начин да се оформи структурна рамка за разкриване на пластове от значения в политическия език. Нещо повече, изследването на пресечните точки с прагматиката, реториката, идеологията дават възможност за пълно и задълбочено изследване на отношението между език и познание в контекста на политическия дискурс.

Що се отнася до методологията на настоящата дисертация, тя се характеризира с всеобхватен и емпирично обусловен подход, фокусиран върху изследването на концептуалните метафори и на техните прагматични аспекти в политическия дискурс в рамките на ТКМ и въз основа на тезите на ван Дейк. Освен това, опирайки се на КАМ на Чартърис-Блек, успях да допълня теоретичната рамка на Лейкф и хармонично да я съчета с контекстните модели на ван Дейк, обогатявайки интегралния изследователски подход с най-релевантните за целите на изследването постижения на отделните концепции.

Друга важна черта на този качествен анализ е добавянето на Критическия анализ на ключови думи и включването на количествени инструменти, по-конкретно използването на софтуера AntConc 4.2.0 за конкорданс и анализ на честотата на думите, тъй като това дава възможност за проверка и потвърждение на някои от констатациите на прагматичното и лингвистичното изследване.

Адекватността на избраната методология е обусловена от субективния характер на интерпретацията на метафорите, открояването на контекстуалните нюанси на тяхната употреба в политическия дискурс. Използваните в анализа контекстни модели, обхващащи ситуационни и когнитивни обстоятелства, повишава надеждността на методологията. Осмислянето на контекста дава възможност за по-добро разбиране на лингвистичния и реторичния избор на политическите лидери, като отчита влиянието на различни фактори върху езиковата употреба.

За да обобщим, избраните рамка и методология позволяват да се осъществи едно комплексно и многоаспектно изследване на политическия дискурс, което отчита лингвистичните, когнитивните и прагматичните му измерения. Интердисциплинарният

подход и включването на диахронната перспектива при подбора на речите откроява примери на дискурсивна систематичност в контекста на сложното взаимодействие между текста и контекста на политическата комуникация.

Що се отнася до заключенията от емпиричния анализ на тринадесетте речи на испанските министър-председатели и десетте встъпителни речи на премиерите на Португалия, беше постигната целта да се разкрие стратегическата употреба на езика, метафорите и реторичните похвати от страна на политиците за представянето на визията им и справянето с предизвикателствата пред нацията. В рамките на една по-широка перспектива става очевидно, че през призмата на анализа на тези речи е възможно да се разкрие сложното влияние на лидерските стратегии, рамкирането на националната идентичност и различните подходи към управлението, които формират португалския и испанския политически пейзаж.

Въпреки че подробна пътна карта за употребата на концептуални метафори в испанските и португалските речи бе дадена в главите с емпиричния анализ, тук е важно да се направят някои по-обща изводи. Внимателният преглед на речите и в двата корпуса показва, че преобладават концептуални метафори от семантичните полета на ПЪТУВАНЕ, ИЗГРАЖДАНЕ и КОНФЛИКТ. Независимо от времевия контекст на речта, тези семантични полета преобладават като полета-източник в различните концептуални метафори, като политиците от целия политически спектър разчитат на тази метафорична употреба, за да пресъздадат различни наративи, адаптирайки ги към специфичните параметри на контекста, в който се произнася съответната реч.

Концептуалната метафора ПОЛИТИКАТА Е РЕЛИГИЯ също се използва, за да разкрие различни характеристики на политическата дейност. В испанския корпус тази концептуална метафора се използва от Фелипе Гонсалес в речта му, когато за пръв път заема премиерския пост, и се запазва във встъпителните речи при всеки следващ мандат, като посочената метафора е дори по-силно застъпена в речта на Сапатеро. И обратното, използването на тази концептуална метафора е с остатъчен характер в португалския корпус, което подсказва, че важната роля на Католическата църква както при режима на Франко, така и в последвалия преход, адресира употребата на указаната метафора към широките религиозни маси в страната и така разкрива убеждаващата си цел.

Очевидно е, че в португалския и испанския политически дискурс се наблюдава съвпадение в употребата на концептуални метафори с поле-източник от семантичните области ПЪТУВАНЕ, ИЗГРАЖДАНЕ и КОНФЛИКТ, по-специално за изобразяване на политическите дейности и институции, обществото и страната. Наличието на тези

концептуални метафори потвърждава някои от хипотезите на Йекел (Jäkel 2002), по-специално тези за всеобщност, област и диахрония. Хипотезата за всеобщност се потвърждава от широкото присъствие на концептуални метафори във всяка анализирана реч. От този факт произтича и потвърждението на хипотезата за диахронията, тъй като присъствието на тези концептуални метафори може да се забележи във всеки от хронологичните периоди на корпусите. Що се отнася до хипотезата за концептуалната област, емпиричният анализ потвърждава тезата, че използваните в речите концептуални метафори включват две обособени области, като едната функционира като поле-цел, а другата – като поле-източник.

Във връзка с идеята за осмислянето на речите въз основа на рамкирането, свързано със семейния морален модел, в португалския корпус се наблюдава по-ярко съответствие с ценностите на Грижовния баща, което подсказва, че и тук контекстът играе роля, тъй като социалният характер на португалската революция препоръчва проекцията на подобни ценности и нагласи.

Това се потвърждава и от по-слабото обвързване на десните партии с модела на Грижовния баща и преориентирането им към модела на Строгия баща през втория и третия исторически период на португалските речи.

В испанския корпус политиките с лява ориентация от гледна точка на идеология са склонни да използват по-приобщаващ език и да се придържат плътно към ценностите, свързани с модела на Грижовния баща. И обратното, лидерите с по-дясна принадлежност ценят по-високо постулатите на модела на Строгия баща, апелирайки за индивидуална отговорност и наказание.

Въпреки указаните различия обаче подобно обвързване не е стриктно и диаметралните различия между консервативните и прогресивните идеи, които съществуват в двупартийната система на САЩ, не са толкова забележими в португалската и испанската многопартийна система. Всъщност, проблемите, свързани с националната сигурност и тероризма, извеждат на преден план модела на Строгия баща и в двете половини на политическия спектър, което подсказва, че конкретната тема оказва влияние при избора на проецираните ценности и на използваното рамкиране.

Важно е да се отбележи, че влиянието на контекста подлежи на интерпретация поради вътрешноприсъщата му субективност, отбелязана от ван Дейк, открояват се различни нива и измерения. Едно от тези измерения е свързано с формалните особености на португалските и испанските речи за встъпване в длъжност като премиер. В португалския случай официалното встъпване в длъжност, което се провежда в

националния дворец Ажуда, включва церемония по полагането на клетва и встъпителна реч на президента, която се излъчва на живо за нацията, въпреки че лично присъстват само висши държавни представители и специални гости.

За разлика от португалския процес, в Испания парламентарното заемане на поста от министър-председателя е регламентирано в член 99 на испанската Конституция. Кандидатът, предложен от Краля, представя политическата програма на правителството пред Конгреса на депутатите и иска вот на доверие. Ако абсолютното мнозинство подкрепи кандидата, Кралят го/я назначава за премиер. В противен случай в рамките на 48 часа се провежда следващо гласуване, което изисква обикновено мнозинство. При липса на мнозинство същото предложение се внася отново за гласуване в срок от два месеца. Невъзможността да се осигури доверие води до разпускане на двете камари, което налага провеждането на нови избори с одобрението на Председателя на Конгреса.

Това рязко се различава от португалския модел, където речта за заемане на поста е церемониален акт след сформирането на правителство, а не парламентарен процес. Испанските премиери чрез речта си (*Discurso de Investidura*) търсят парламентарна подкрепа, а съответните парламентарни разпоредби дават възможност на депутатите да отговорят, като по този начин се насърчават по-нататъшните дебати.

Тези формални и обективни ограничения на речите представляват началното ниво, на което изборът на лингвистични елементи и дискурсивни стратегии от страна на говорителите се влияе от измеренията на контекстните модели на политиките. От една страна, типът реторика е повлиян от необходимостта от парламентарна подкрепа в испанския случай и от церемониалния характер на речта в португалския. От друга страна, стратегиите за управление на знанията също се влияят от тези формални и обективни ограничения.

Емпиричният анализ показва, че в испанския корпус е налице по-силно управление на груповите и институционалните знания и преобладава делиберативната реторика, при която аргументативните структури имат по-голяма тежест, докато португалският корпус показва повече управление на знания, свързани с културата и националната идентичност, набелязва се тенденция към използването на епидейктичната реторика. Разликата между видовете знания, към които се апелира в речите, се обяснява с конкретните цели и специфичните характеристики на аудиторията.

Използваната в испанския корпус реторика е предимно от делиберативен тип поради необходимостта от аргументация и по-активно убеждаване при търсенето на парламентарна подкрепа. Освен това, въпреки че испанските политици в речите си при

заемането на премиерския пост се съобразяват с по-широката публика, която не е част от парламента, т.е. испанското население, те трябва да отчитат факта, че първостепенната цел е търсенето на подкрепа от камарата. Затова и реториката трябва да бъде предимно с политически характер, а стратегията за управление на знанията трябва да се съобразява с това, че съществува споделен набор от институционални и групови убеждения между оратора и избраните членове на Конгреса на депутатите.

И обратното, в речите от португалския корпус се използва предимно епидейктична реторика, обусловена от тържествения и церемониален характер на действието, което в този случай не предполага търсене на парламентарна подкрепа и съответно може да бъде адресирано към по-широка аудитория, т.е. към португалския народ в цялата страна. Управлението на знанията в този случай предполага препратки към португалската култура и история, които целят да предизвикат национална гордост и патриотични чувства.

Съществуват и други измерения на контекста, които могат да влияят на прагматичния избор, свързан с метафоричната употреба и дискурсивните стратегии. Социалните, политическите и историческите условия на произнасянето на речта също оказват влияние върху начина, по който политиците предават своите идеи. Свидетелство за това е, че в критични ситуации се аапелира към институционалните и групови знания, са речите на португалските премиери в периода на строги икономии или при формирането на правителства без абсолютно парламентарно мнозинство – обстоятелства, при които главният адресат на речите са политическите противници на премиерите.

По същия начин, в социален контекст на колективен шок, например след терористичните атаки в Испания, се наблюдава засилено управление на националните и културните знания в официалните речи, същото се наблюдава и в ситуации, в които встъпващият в длъжност премиер разполага с абсолютно мнозинство от членовете на парламента.

И други аспекти на контекста могат да оказват влияние върху лингвистичния избор и метафоричната употреба. Така например идеята за политиката като конфликт, която пронизва и двата корпуса, не се среща при Алфредо Нобре да Коща и Франшишко Са Карнейро, които вместо това сравняват политиката с театрална пиеса.

Изборът на метафора при Нобре да Коща откроява контекстен модел, в който е стратегически по-важно да се проецира образ на дистанцираност от политическия сектор – стратегия, предполагаща съобразяване с убежденията на аудиторията-адресат.

В случая с Нобре да Коща това не е учудващо, тъй като той няма никаква

политическа принадлежност и не е възприеман като политик, а като бизнесмен. Този факт може би е предимство при осигуряването на обществена и политическа подкрепа. Всичко това доказва, че личността на политика влияе върху избора на средства за убеждаване на аудиторията. Същото може да се каже и за мотивацията зад употребата на метафори от Са Карнейро, тъй като тук политикът акцентира върху един негативен аспект на политиката, а това показва загриженост и съобразяване с възприятията и убежденията на аудиторията.

Тези констатации допълнително потвърждават хипотезата на Йекел за фокусирането (Jäkel 2002), която се опира на предпоставката, че метафорите не дават пълно описание или обяснение на полето-цел. Вместо това някои характеристики изпъкват, докато други получават по-малко внимание или пък остават замъглени. Аспектът на фокусиране е онова, което разграничава алтернативните метафори за едно и също поле-цел, какъвто е примерът с различните метафорични преноси относно политиката.

Налице са и доказателства за отношението между идеологическата принадлежност на антора на речта и придържането към центрирания около семейството морален модел, като партиите по-вляво на политическия спектър предпочитат модела на Грижовния баща, а партиите вдясно избират по-често моралните постулати на Строгия баща. Това е обща характеристика както за португалския, така и за испанския корпус, но се наблюдава тенденция за повтаряща се употреба на модела на Строгия баща по въпросите на националната сигурност или в речи, произнесени в периоди на криза, особено в испанския корпус.

По същия начин сред различните типове мотивации зад употребата на метафори анализиранияте корпуси показват, че специфичната убеждаваща цел на съответния политик може да бъде обяснена много по-често с оглед на социални основания отколкото на индивидуални.

Що се касае до концептуалните метафори, мотивирани от физически, биологични и телесни преживявания, те се използват най-вече в двете крайности на спектъра на убеждаването, т.е. при много слабо или много силно убеждаващо намерение. В долния край на скалата на убеждаващото намерение се вместили концептуалните метафори, използващи концептуалната област „КОНТЕЙНЕР“, докато концептуалната метафора с поле-източник „БОЛЕСТ“ показва по-всилна степен на убеждаващото намерение.

Следователно, може да се твърди, че степента на интензивност на акта на убеждаване има силно влияние върху употребата на концептуалните метафори в политическия дискурс, функционира като компас и обуславя параметрите и

структурирането на контекстния модел на политика, произнасящ встъпителната реч.

Въз основа на изложените дотук изводи могат да се открият и систематизират следните приносни моменти на дисертацията:

- За първи път се осъществява изследване в сравнителен и диахронен план на употребата на концептуалните метафори в испанските и португалските политически речи.
- Създадени са два корпуса от специално подбрани официални речи на испански и португалски министър-председатели при встъпването им в длъжност, които предоставят богат материал и солидна емпирична база за бъдещи изследвания.
- Изграден е аналитичен изследователски модел, който надгражда и умело съчетава теоретичните постановки от критическия анализ на метафорите на Чартърис-Блек, от теорията на концептуалната метафора на Лейкф и идеите на ван Дейк за моделирането на контекста.
- Добавянето на Критическия анализ на ключови думи, в частност използването на софтуера AntConc 4.2.0 за конкорданс и анализ на честотата на думите представлява надеждна база за проверка и потвърждение на крайните изводи.
- Анализът на концептуалните метафори в двата корпуса се осъществява въз основа на всеобхватен, интегрален и многоаспектен подход към набелязаната проблематика.
- Резултатите от изследването на метафората в испанските и португалските официални речи убедително потвърждават хипотезите на Йекел за нейната всеобхватност, концептуални области, фокус и диахронни аспекти.
- Приносен характер имат заключенията, свързани с влиянието на контекста върху стратегиите за управление на знанието, избора на адекватна реторика и рамкиране.
- Особен интерес представлява осмислянето на акта на убеждаване като речев акт от по-висок порядък, който обуславя и предопределя параметрите на контекстния модел на говорещия.

С оглед на перспективите за бъдещи изследвания, трябва да отбележим, че независимо от това, че субективните аспекти на функционирането на метафорите оправданат необходимостта от качествени подходи, използването на количествени методи, основани на по-обширни бази данни би било изключително полезно за разкриването на допълнителни модели на метафорична употреба в политическите речи.

Друг важен момент е, че настоящата работа изследва функционирането на метафорите в политическите речи през призмата на идеологическите модели, но не отделя достатъчно внимание на промените и развитието на идеологическия дискурс. Ето защо изучаването на еволюцията на политическите идеологии и влиянието ѝ върху езиковия избор би могло да задълбочи анализа на политическата комуникация.

Указаната изследователска област би спечелила и от диахронен анализ, обхващащ по-широк исторически отрязък, който би позволил на учените да открият и систематизират основните тенденции в еволюцията на политическия дискурс. Включването на мултимодалния анализ, отчитащ визуалните и невербалните елементи наред с езика, също би довело до надграждане и по-комплексно разбиране на стратегиите на убеждаване в политическите речи.

Друга обещаваща област за бъдещи изследвания е проучването на начина, по който обществеността възприема и реагира на различните реторични стратегии. Анализът на общественото мнение и на дискурса в отговор на политическите речи би могъл да даде важна информация за ефективността на различните лингвистични подходи.

И накрая, разширяването на анализа чрез включването на речи от други езици би открило межкултурните различия, създавайки предпоставки за едно по-нюансирано разбиране на лингвистичните стратегии в политическата комуникация.

В заключение, това всеобхватно изследване допринася за по-задълбоченото осмисляне на ролята на езика в политическата комуникация, а също така на стратегиите за убеждаване, които лидерите използват, за да маневрират в сложна историческа среда. Моделите, идентифицирани в речите на испански и на португалски език, представляват надеждна основа за бъдещи изследвания, ориентирани към пресечните точки на език, идеология и политически дискурс в различни културни и исторически контексти.

6. Библиография

1. Anscombe J.-C. & Ducrot O. (1994). *La argumentación en la lengua*. Madrid: Gredos.
2. Aristotle, A. & Barnes J. (1984). *The complete works of Aristotle: the revised oxfordtranslation*. Princeton University Press.
3. Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: University Press.
4. Bagasheva, A. & Tinceva, N. (2022). Figurativity across Domains, Modalities and Re-search Practices (Introduction) (July 18, 2022). In Bagasheva, A. & N. Tinceva (eds.),

Figurativity across Domains, Modalities and Research Practices, (pp. 1-16). Newcastle: Cambridge Scholars Publ. 2022, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4513681>.

5. Bargh, J. A., & Shalev, I. (2012). The substitutability of physical and social warmth in daily life. *Emotion*, 12(1), (pp. 154–162). <https://doi.org/10.1037/a0023527>

6. Barsalou, L. W., & Medin, D. L. (1986). Concepts: Static definitions or context-dependent representations?. *Cahiers de Psychologie*, 6(2), 187–202.

7. Berlin B. & Kay P. (1969). *Basic color terms; their universality and evolution*. University of California Press.

8. Berlin, B., Breedlove, D. E., & Raven, P. H. (1973). General Principles of Classification and Nomenclature in Folk Biology. *American Anthropologist*, 75(1), (pp. 214–242). <http://www.jstor.org/stable/672350>

9. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.

10. Brown, R. (1958). How shall a thing be called?. *Psychological Review*, 65(1), (pp. 14–21). <https://doi.org/10.1037/h0041727>

11. Cameron, L., & Low, G. (1999). *Researching and applying metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press.

12. Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

13. Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: its nature origin and use*. Praeger.

14. Coleman, L.P., & Kay, P. (1981). Prototype semantics: The English Word Lie. *Language*, 57, 26 - 44.

15. Dascal, M. & Gross, A. G. (1999). The Marriage of Pragmatics and Rhetoric. *Philosophy & Rhetoric*, 32(2), (pp. 107–130). <http://www.jstor.org/stable/40238023>.

16. Dimitrova, S. (2009). *Lingvistična pragmatika* (Linguistic Pragmatics). Sofia: Veles

17. Ekman, P. (1977). *Biological and Cultural Contributions to Body and Facial Movements*. In: Blacking, J., Ed., *Anthropology of the Body*, Academic Press, London, (pp. 10-27).

18. Fauconnier, G. (1997). *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139174220

19. Fauconnier, G. (2010). *Mental spaces: aspects of meaning construction in natural language* (Digital print). Cambridge Univ. Press.

20. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending*

and the minds hidden complexities. New York: Basic Books. A Member of the Perseus Books Group.

21. Fauconnier, G., & Turner, M. (2008). Rethinking metaphor. In R. W. Gibbs, Jr. (Ed.), *The Cambridge handbook of metaphor and thought* (pp. 53–66). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816802.005>

22. Fillmore, Ch. (1982). Frame Semantics. In *Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981* (p. 111). Seoul: Hanshin Pub. Co.

23. Geeraerts, D. (1997). *Diachronic prototype semantics: a contribution to historical lexicology*. Clarendon Press.

24. Geeraerts, D. (2016). *Prospects and problems of prototype theory*. *Diacronia* 4 (August 1), A53 (pp. 1–16), <https://doi.org/10.17684/i4A53en>

25. Graber, D. (1993). *Mass Media and American Politics* (3rd ed.). Washington, DC: Congressional Quarterly Press.

26. Grady, J., Oakley, T., & Coulson, S. (1999). Conceptual blending and metaphor. In R. Gibbs (Ed.), *Metaphor in cognitive linguistics* (pp. 101–124). Philadelphia: John Benjamins.

27. Grice P. (1995). *Studies in the way of words* (1st ed. 4th printing). Harvard University Press.

28. Haser, V. (2005). *Metaphor, Metonymy, and Experientialist Philosophy: Challenging Cognitive Semantics*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110918243>

29. Huang, Y. (2014). *Pragmatics*, 2nd edition. Oxford: Oxford University Press.

30. Ilie, C. (2018). Pragmatics vs rhetoric: political discourse at the pragmatics-rhetoric interface. In: Ilie, C., Norrick, N.R. (Eds.), *Pragmatics & Beyond New Series*, vol. 294. John Benjamins Publishing Company, (pp 85-119). <https://doi.org/10.1075/pbns.294.05ili>.

31. Jäkel, Olaf. (2002). *Hypotheses Revisited: The Cognitive Theory of Metaphor Applied to Religious Texts*. Metaphorik.de.

32. Katz, A.N. (1996). On Interpreting Statements as Metaphor or Irony: Contextual Heuristics and Cognitive Consequences. In Mio, J.S., & Katz, A. (Eds.), *Metaphor: Implications applications* (pp.1-22). Lawrence Erlbaum Associates.

33. Kay, P., & McDaniel, C. K. (1978). The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. *Language*, 54(3), 610–646. <https://doi.org/10.2307/412789>

34. Kövecses, Z. (2008). Conceptual metaphor theory: Some criticisms and alternative proposals. *Review of Cognitive Linguistics*. Published under the auspices of the

Spanish Cognitive Linguistics Association, 6, 168-184.

35. Kövecses, Z. (2010a). A new look at metaphorical creativity in cognitive linguistics.

Cognitive Linguistics, 21(4), (pp. 663-697).

36. Kövecses, Z. (2010b) *Metaphor. A Practical Introduction*, 2nd edn, Oxford and New York: Oxford University Press.

37. Kövecses, Z. (2017). Conceptual metaphor theory. In *The Routledge Handbook of Metaphor and Language* ed. Elena Semino and Zsófia Demjén (Abingdon: Routledge, 28 Nov 2016), accessed 27 Jan 2023 , Routledge Handbooks Online.

38. Lakoff, G. (2008a). *The neural theory of metaphor*. In *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Raymond W. Gibbs (ed.), (pp. 17–38). Cambridge: Cambridge University Press. 2008.

39. Lakoff, G. (2008b). *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-Century Politics with an 18th-Century Brain*. New York: Viking, 2008.

40. Lakoff G. (2016). *Moral politics: how liberals and conservatives think*, (3rd ed). University of Chicago Press.

41. Lakoff, G (2018). *The neural theory of metaphor*. In *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Raymond W. Gibbs (ed.), (pp. 17–38). Cambridge: Cambridge University Press. 2008.

42. Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press, <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226470993.001.0001>

43. Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.

44. Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.

45. Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar*. Stanford University Press.

46. Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.

47. Levin, S.R. (2019). *The Semantics of Metaphor*. Baltimore: Johns Hopkins University Press., <https://doi.org/10.1353/book.71828>.

48. Musolff, A. (2004). *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates About Europe*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004.

49. Musolff, A. (2016). *Political Metaphor Analysis: discourse and scenarios*. London: Bloomsbury Academic.

50. Perelman, Ch. & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
51. Pinker, S. (2007). *The Stuff of Thought : Language as a Window Into Human Nature*. New York: Viking.
52. Popova, M. (2022). On Syntactic Categories and Metaphors. In Bagasheva, A., Hristov, B. & Tincheva, N. (eds.), *Figurativity and human ecology*, (pp. 107-122). Philadelphia: John Benjamins.
53. Rapp, C. (2008). Aristotle's rhetoric. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (pp.1-44).Stanford: The Metaphysics Research Lab Center for the Study of Language and Information Stanford University
54. Rosch, E., & Mervis, C. B. (1975). Family resemblances: Studies in the internal structure of categories. *Cognitive Psychology*, 7(4), 573–605. [https://doi.org/10.1016/0010-0285\(75\)90024-9](https://doi.org/10.1016/0010-0285(75)90024-9)
55. Roth, E. M., & Shoben, E. J. (1983). The effect of context on the structure of categories. *Cognitive Psychology*, 15(3), 346–378. [https://doi.org/10.1016/0010-0285\(83\)90012-9](https://doi.org/10.1016/0010-0285(83)90012-9)
56. Searle, R. J. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609213>
57. Sperber D. & Wilson D. (1986). *Relevance: communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
58. Steen, G. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co, 2010.
59. Stefanowitsch, A. (2006). Corpus-based approaches to metaphor and metonymy. In A.Stefanowitsch, A & S. Th. Gries (eds.), *Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy*, 1- 16. Berlin: Mouton de Gruyter.
60. Toulmin, S. E. (2003). *The Uses of Argument*. New York: Cambridge University Press.
61. Turner, M. (1990). Aspects of the Invariance Hypothesis. *Cognitive Linguistics*, 1, (pp.247-255).
62. van Dijk, T. A. (2001). Critical discourse analysis. In D. Tannen, D. Schiffrin, & H. Hamilton (Eds.), *Handbook of discourse analysis* (pp. 352-371). Oxford: Blackwell.
63. van Dijk, T. A. (2003). Political discourse and ideology. *Doxa Comunicación. Revista Interdisciplinaria De Estudios De Comunicación Y Ciencias Sociales*, (1), 207–225. <https://doi.org/10.31921/doxacom.n1a12>

64. van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: a sociocognitive approach*. Cambridge University Press.
65. van Dijk, T. A. (2014). *Discourse and Knowledge: A Sociocognitive Approach*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107775404>.
66. van Dijk, T. A. (2016). Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach. In Wodak, R. & Meyers, M. (Eds.), *Methods of Discourse Studies* (3rd Edition). (pp. 62- 85). London: SAGE.
67. van Dijk, T. A. (2018). Sociocognitive discourse studies. In Flowerdew J. & Richardson J. E. (Eds.), *The routledge handbook of critical discourse studies*. London and New York: Routledge.
68. van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
69. van Dijk, T.A. (2005). Contextual Knowledge Management in Discourse Production. ACDA Perspective. In R. Wodak and P. Chilton (Eds.), *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis*. (pp. 71-100). Amsterdam: Benjamins.
70. Vidal, M. V. E. (2006). *Introducción a la pragmática*, (2nd ed.) Barcelona: Ariel.
71. Williams, L. E., & Bargh, J. A. (2008). Experiencing physical warmth promotes interpersonal warmth. *Science*, 322(5901), (pp. 606–607). <https://doi.org/10.1126/science.1162548>
72. Wittgenstein L. & Anscombe G. E. M. (2009). *Philosophical investigations* (3rd ed.). Oxford: Blackwell Publishers.
73. Wodak R. & Meyer M. (2001). *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE Publications.
74. Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy sets. *Information and Control*, 8(3), (pp. 338–353). [https://doi.org/10.1016/s0019-9958\(65\)90241-x](https://doi.org/10.1016/s0019-9958(65)90241-x)
75. Zinken, J. & Musolff, A. (2009). A Discourse-Centred Perspective on Metaphorical Meaning and Understanding. In: Musolff, A., Zinken, J. (eds) *Metaphor and Discourse*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230594647_1